

F. Dostojevskis

BROLIAI KARAMAZOVAI

P. Chomskio 2 dalių inscenizacija

Vertė
Dominykas Urbas

Vilnius, 1981

VEIKĒJAI

Fiodoras Pavlovičius Karamazovas

Dmitrijus – jo sūnus

Ivanas – jo sūnus

Alioša – jo sūnus

Grušenka

Katerina Ivanovna

Senelis Zosima

Tēvas Josifas

Tēvas Pajisijus

Piotras Aleksandrovičius Mijusovas – dvarininkas

Rakitinas – seminaristas

Grigorijus – liokajus

Katerinos Ivanovnos teta

Marja Kondratjevna – panelē

Fenia – Grušenkos kambarinē

Pardavējas

Kalganovas – dvarininkas

Maksimovas – neturtingas dvarininkas

Pan Musialovič

Pan Vrublevski

Trifonas Borisyčius – užeigos šeimininkas

Michailas Makarovičius – ispravnikas

Ipolitas Kirilovičius – prokuroro padējējas

Nikolajus Parfionovičius – tardytojas

Velnias

Daktaras Hercenštubē – liudininkas

Teismo pirmininkas

Teismo seretorius

Bobos, muzikantai, teismo nariai

PIRMOJI DALIS

1. Pas Zosimą

(Senelio Zosimos celė. Joje – pats ZOSIMA, du JEROMONACHAI, FIODORAS PAVLOVIČIUS KARAMAZOVAS, MIJUSOVAS, RAKITINAS, ALIOŠA. Visi tyli.)

MITIA (*jeina*): Labai atsiprašau, kad priverčiau jus taip ilgai laukti. Bet tarnas Smerdiakovas, tėtušio atsiųstas, pasakė, kad reikia būti pirmą valandą. Dabar staiga sužinau...

ZOSIMA: Prašom nesirūpinti, ne bėda. *(Po pauzės, Ivanui)* Pas mus, Ivanai Fiodorovičiau, daug šnekama apie jūsų straipsnį, o aš jo, gaila, nesu skaitęs...

MIJUSOVAS: Leiskite, ponai, papasakoti apie patį Ivaną Fiodorovičių vieną dalyką, itin įdomų ir charakteringą. Prieš kokias penkias dienas vienoje čionykštėje draugijoje jis bedisputuodamas iškilmingai pareiškė, jog visoje žemėje nerasime nieko tokio, kas verstų žmones mylėti panašius į save, jog visiškai nėra tokio gamtos dėsnio, kad žmogus mylėtų žmoniją. Ivanas Fiodorovičius pridūrė: „Leiskite žmonėse tikėjimą savo nemirtingumu – ir tučtuojau nebeliks juose ne tiktai meilės, bet ir jokios gyvos galios palaikyti gyvybei pasaulyje. Ir dar daugiau: tada nieko jau nebebus nedoro, viskas bus leista, ir egoizmas, net iki piktadarybės, bus ne tik leistinas žmogui, bet ir pripažintas net pačia išmintingiausia ir vos ne kilniausia išeitimi iš jo būklės.“

MITIA: Atleiskite, ar aš teisingai nugirdau: „Piktadarybė turi būti ne tik leistina, bet net pripažinta pačia būtinausia ir išmintingiausia išeitimi iš kiekvieno bedievio būklės.“ Taip ar ne?

TĖVAS PAJISIJUS: Tikrai taip.

MITIA: Įsidėsiu galvon.

ZOSIMA: Dievo palaima jums, jeigu šitaip tikite, arba esate labai nelaimingas. Neišspręstas jūsų širdyje tas klausimas...

IVANAS: O ar jis gali būti mano širdyje išspręstas? Išspręstas teigiamai?

ZOSIMA: Jei negali būti išspręstas teigiamai, tai niekad nebus išspręstas ir neigiamai, patys žinote šitą savo širdies ypatumą, dėl to ji taip ir kankinasi. Teduodie jums dievas, kad jūsų širdies sprendimas įvyktų dar žemėje.

(Zosima pakelia ranką peržegnoti Ivanui, šis atsistoja, priima laiminimą ir grįžta į savo vietą.)

FIODORAS PAVLOVIČIUS *(pašokęs nuo kėdės)*: Dieviškas ir švenčiausias seneli! Tai mano sūnus, mano kūno kūnas, mylimiausias kūnas mano! Jis mano pagarbusis, taip sakant, Karlas Moras, o va šitas sūnus, ką tik įėjęs, Dmitrijus Fiodorovičius, prieš kurį ieškau pas jus teisybės, – tas tai nepagarbusis Francas Moras, – abu iš Šilerio „Plėšikų“, o aš, aš pats tokiu būdu esu Regierender Graf von Moor! Išspręskite mūsų bylą ir išgelbėkite! Reikalingi esame ne tiktai maldų, bet ir pranašysčių jūsų.

MITIA *(pašokęs iš vietos)*: Niekinga komedija, kaip aš ir nujaučiau! Atleiskite, dvasiškas tėve, aš žmogus nemokytas, nežinau net, kaip jus tituluoti, bet jus apgavo, o jūs per savo didį gerumą leidot mums pas jus susirinkti. Tėtušiu reikia tik skandalo, o kokių tikslu – jam žinoti.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Kaltina mane visi, visi jie! Kaltina tu, kad aš, girdi, vaikų pinigus nušvilpęs! Tenai suskaičiuos jums viską, Dmitrijau Fiodorovičiau, ir pamatysit, kad jūs dar man skolingas, ir ne kokį truputį, o keletą tūkstančių, gerbiamasis. Juk visas miestas bilda ūžia nuo jo lėbavimų! Švenčiausias tėve, ar patikėsite: pasistengė, kad jį įsimylėtų prakilniausia mergina, dabar ji yra čia, dabar ji našlaitė, jo sužadėtinė, o jis jos akyse pas vieną viliūgę vaikšto. O toji viliūgė, tegu ir gyvenusi, taip sakant, šiaudinėje santuokoje su vienu nebejaunu žmogumi, bet yra labai kieta būdo, tvirtovė, neprieinama nė vienam, vis tiek kaip tikra žmona, nes yra dorovinga – taip, tėvai šventieji, ji dorovinga! O Dmitrijus Fiodorovičius nori tą tvirtovę aukso raktu atrakinti, užtat ir šokinėja dabar prieš mane, nori pinigų išlupti, o kol kas bus – jau tūkstančius dėl tos viliūgės ištratino, tam ir pinigus skolinasi – ir, beje, iš ko skolinasi, kaip manote? Sakyt ar ne, Mitia?

MITIA: Nutilkit! Palaukit, kol aš išėsiu, o prie manęs nedirskit bjauroti tokios kilnios merginos... Jau vien tu, kad apie ją prasitarti drįstate, jūs teršiate ją... Neleisiu!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Mitia! Mitia! O su tėvo palaiminimu kaip? O jei prakeiksiu, kas tada bus?

MITIA: Cinikas ir veidmainys!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ant tėvo šitaip! Koks tada jis kitiems? Ponai, įsivaizduokit: yra čia toks vargšas žmogynas, atsargos kapitonas, pakliuvęs į bėdą, pašalintos iš tarnybos, vaikais apsikrovęs. O prieš tris savaites mūsų Dmitrijus Fiodorovičius traktierij nutvėrė jį už barzdos, išvilko į

gatvę ir visų akyse primušė, ir vien dėl to, kad anasai yra neoficialus mano įgaliotinis vienam reikaliukui tvarkyti.

MITIA: Melas visa tai! Paviršium teisybė, viduje melas! Aš savo poelgių neteisinu: taip, aš pasielgiau kaip žvėris su tuo kapitonu, dabar gailiuosi ir savimi bjauriuosi dėl žvėriško pykčio. Bet jūs tasai kapitonas, jūsų įgaliotinis, nuėjo pas tą pačią poniją, kurią leidžiat sau viliūge vadinti, ir jūsų vardu jai siūlė paimti jūsų turimus mano vekselius ir atiduoti juos išieškojimui, kad galėtumėt mane įgrūsti kalėjiman, jei tik imčiau per daug prie jūsų kibti dėl atsiskaitymo. Ji pati man pasakojo, juokėsi iš jūsų! O mane kalėjiman įgrūsti norite vien todėl, kad pavydite man tos moteries, kad pats ėmėt prie jos lįsti su savo meile, ir vėlgi jinai juokėsi – girdite? – juokėsi iš jūsų, man apsakė viską. Štai jums, šventieji žmonės, tasai tėvas, kuris daro priekaištus sūnui palaidūnui! Aš čion atėjau atleisti jam, jeigu norės taikytis, ir pats atsiprašyti! Bet kadangi jis įžeidė ne tik mane, o ir kilniausią merginą, kurios net vardo išstarti nedrįstu iš didžios jai pagarbos, tai ir ryžausi atskleisti visą veidmainystę, nors jis ir tėvas man!

MIJUSOVAS: Dvasiškas tėve, aš nežinojau tų visų smulkmenų, čia iškilusių aikštėn... Tėvas pavydi sūnui bjauraus elgesio moteries, o pats su taja paleistuvo daro sąmokslą įgrūsti sūnų į kalėjimą...

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Dmitrijau Fiodorovičiau! Jei nebūtumėt mano sūnus, aš jus šią pat minutę dvikovon iššaukčiau... Su pistoletais, iš trijų žingsnių... per skarelę! Per skarelę! O jūs, Piotrai Aleksandrovičiau Mijusovai, žinokite, gerbiamasis, jog visoje jūsų giminėje gal nėra ir nebuvo tauresnės ir doresnės – girdite! – doresnės moteries už tą, pasak jūsų, paleistuvę, kaip ją išdrįsote dabar pavadinti! O jūs, Dmitrijau Fiodorovičiau, į tą pačią „paleistuvę“ išmainėte savo sužadėtinę, vadinas, radot, kad ir jūsų sužadėtinė jos puspadžio neverta – štai kokia toji paleistuvė!

TĖVAS JOSIFAS: Gėda!

MIJUSOVAS: Gėda ir bjauru!

MITIA: Kam gyvena toks žmogus! Na, pasakykit, meldžiamieji, argi galima leisti, kad jis žemę savimi bjaurotų!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Girdite, girdite jūs, vienuoliai, tėvažudį! Štai atsakas į jūsų „gėda“. Ta „paleistuvė“, ta „bjauraus elgesio moteris“ gal šventesnė už jus pačius, ponai jeromonachai, savo išganymo ieškantieji! Ji gal jaunystėje paslydo, blogų žmonių pastūmėta, bet ji „daug mylėjo“, o daug mylėjusiai ir Kristus atleido...

TĖVAS JOSIFAS: Kristus ne dėl tokios meilės atleido...

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ne, dėl tokios, dėl tos pačios, vienuoliai, dėl šitokios! Jūs čia kopūstiene savo sielas ganote ir tariatės esą teisuoliai! Gružliukus valgote, kasdien po gružliuką, ir manote gružliukais dievą papirkti!

BALSAI: Nepakenčiama! Nepakenčiama!

(Senelis Zosima ūmai atsistoja ir, žengęs prie Mitios, atsiklaupia prieš jį. Nusilenkia jam į kojas, kakta paliesdamas žemę.)

ZOSIMA: Atleiskite! Atleiskite visi!

(MITIA, užsidengęs rankom veidą, puola lauk iš kambario.)

RAKITINAS: Na, tai dabar ims šnekėti visi miesto šventėivos: senelis, sakys, kriminalą numatė, piktadarį nurodė. Tegų tas jūsų Mitenka ir padorus vyras, bet jis gašlūnas. Jūsų šeimoje gašlumas yra tiesiog liguistas. Štai tie trys gašlūnai ir seka dabar kits kitą... su peiliu už aulo.

2. Altanoje

(Apgriuvusi sena altana sode. MITIA ir ALIOŠA.)

MITIA: Klausyk, Alioša!

Džiaugsmo niekam negailėjo

Krūtys motinos gamtos.

Ir teisieji, ir kaltieji

Jo ištroškę nuolatos.

Mums jis meile guostis leido

Ir draugais ištikimais,

Kerubinui – dievo veidu,

Vabalui – tiktai geismais.

Va taigi: vabalui – tiktai geismai! Aš, brole, tasai vabalas ir esu, ir visi mes, Karamazovai, tokie, ir tavyje, angele, šis vabalas gyvas yra ir tavąjį kraują audrina. Grožis – baisus dalykas, siaubingas! Baisus todėl, kad neaptariamas, o aptarti negalima, nes dievas tiktai mūsų užminė. Čia krantai susisiečia, čia visos priešybės drauge laikosi. Ne, platus yra žmogus, per daug net platus, aš jį pasiaurinau. Velniai žino, kaip čia yra, štai ką pasakysiu! Kas protui atrodo nešvankybė, tai širdžiai – vien grožis. Čia šėtonas su dievu grumiasi, o kovos laukas – žmonių širdys. Klausyk, dabar prie paties reikalo. Antai tėvas sakė, kad aš po kelis tūkstančius sumokėdavęs suviliotoms merginoms. Tai kiauiliškas fantomas, niekad to nėra buvę, o jei kas buvo, tai už „tą“ pinigų nereikėjo. Pinigai man – aksesuaras, ūpo ugnis, vienas iš apystatos elementų. Šiandien štai ji mano dama, rytoj jos vietoj gatvės mergiščia. Ir aną, ir šitą linksminu, pinigus saujomis žarstau, muzika, triukšmas, čigonės, tačiau aš visada skersgatvius mėgau, nuošalius ir tamsius užkampius, – tenai nuotyčiai, tenai netikėtumai, tenai deimančiukai purve. Mėgau paleistuvybę, mėgau ir paleistuvybės gėdą. Mėgau žiaurus būti – na, tai argi aš ne blakė, ne piktas vabalas? Ne veltui Karamazovas. Dalykas juk toksai, kad senpalaikis, tegu ir nusimelavo apie nekaltybių tvirkinimus... Aš niekada niekam to nepasakojau, tau pirmam dabar papasakosiu. Aišku, Ivanas išimtis, Ivanas viską žino. Bet Ivanas – kaip žemė.

ALIOŠA: Ivanas – kaip žemė?

MITIA: Taip. Juk tame pasienio batalione nors ir praporščiku tarnavau, bet buvau nelyginant koks tremtinys, tarsi priežiūroje laikomas. Mano viršininkas, senas jau papulkininkis, staiga pradėjo manęs nekęsti. Ir šit pasklido miestelyje kalbos, kad parvyksianti pas mus iš sostinės antroji papulkininkio duktė, ką tik baigusi kažkurį aristokratų institutą, gražuolių gražuolė. Ta antroji duktė – ir yra toji pati Katerina Ivanovna. Per vienas kviestines vakarotuves priėjau prie jos, ėmiau šnekinti, ji vos teikėsi žvilgterėti – na, manau sau, palaukš, atkepsiu tau pyragus. O kol kas – užauju sau ir skandalus keliu. Mane galų gale papulkininkis į daboklę patupdė trims dienoms. Kaip tik apie tą laiką man tėvas atsiuntė šešis tūkstančius, kai nusiunčiau jam oficialų raštą, jog esu atsiėmęs iš jo tiksliai visa, kas priklausė, ir daugiau nieko nebereikalauju. Po to šit sužinojau, kad mūsų papulkininkiu nepatenkinta vyresnybė, kad įtaria jį atskaitomybės netvarka. Sutinku vyresniąją papulkininkio dukterį ir sakau jai: „O juk tėtušiu valdžios pinigų keturių su puse tūkstančio rublių trūksta. Būkit ramūs, aš nesakysiu niekam, čia aš kaip žemė, o tik norėjau šit ką jums pridurti: kai iš tėtušio pareikalaus tų puspenkto tūkstantuko ir jis neturės, tai kam gi jam į teismą, o paskui eiliniu kareiviu senatvėje, – geriau tada atsiųskit man savo institutininkę slapčiomis, aš jai keturis tūkstantukus, žiūrėk, ir paklošiu, ir paslaptį šventai išlaikysiu.“ – „Ach, koks jūs niekšas! – sako ji. – Ir kaip jūs drįstate!“ Nuėjo pasipiktinusi baisiausiai. Atvažiuoja naujas majoras perimti bataliono. Senis papulkininkis suserga, dvi paras namuose sėdi, valdžios pinigų neperduoda. Staiga – pasiuntinys su įsakymu: „Perduoti valdžios pinigus tučtuojau, nieko nelaukus, per dvi valandas...“ Sėdėjau tada namie, buvo prietema, šit atsidaro durys – ir priešais mane Katerina Ivanovna. „Man sesuo sakė, kad jūs duosit keturis tūkstančius penkis šimtus rublių, jei aš ateisiu pas jus pati... viena... Aš atėjau... duokit pinigus!“ Alioška, ar tu klausai, ar miegi?

ALIOŠA: Mitia, aš žinau, kad tu visą teisybę išsakysi.

MITIA: Ir išsakysiu. Pirmoji mintis buvo – karamazoviška. Žiūrėjau nužiūrėjau ją visą. Juk esi matęs ją, Kateriną Ivanovną? Taigi gražuolė! Bet ne tuo ji buvo graži anuomet. Aną valandą ji buvo tuo graži, kad ji kilni, o aš niekšas, kad ji šviečia savojo taurumo ir aukos už tėvą didybe, o aš blakė. Ir štai nuo manęs, blakės ir niekšo, ji VISA priklauso, visui visa, ir su siela, ir su kūnu. Įkliuvo. Ir tiesiai tau pasakysiu: ši mintis mane taip suėmė, jog vos neapalpo širdis nuo vieno alsaus laukimo. Ką gi – tik pasielgti kaip blakei, kaip piktam tarantului, be jokio pasigailėjimo... Net kvapą man užgniaužė. Priėjau prie lango, priglaudžiau kaktą prie apšalusio stiklo, ir atmenu, kaktą man deginte nudegino. Ilgai jos neužlaikiau, nemanyk, atidariau stalčių, išėmiau penkių tūkstančių rublių nevardinį lakštą, penkių

procentų. Sulanksčiau, padaviau, pats atidariau jai duris ir nusilenkiau ligi juosmens. Ji visa krūptelėjo, išblyško kaip drobė – ir tiesiai man į kojas, kakta iki žemės, ne istitutiškai, rusiškai! Pašoko ir išbėgo.

ALIOŠA: Pala! Sakyk tu man: ju tu jos sužadėtinis ir buvai, ir tebesi?

MITIA: Sužadėtinis pasidariau po trijų mėnesių nuo anų įvykių. Papulkininkis pinigų atidavė, susirgo ir numirė. Katerina Ivanovna su seseria nusikėlė į Maskvą. Tenai generolienė, svarbiausioji giminaitė, Katia apsidžiaugė kaip tikra dukteria ir stačiai jai į rankas – aštuoniasdešimt tūkstančių, še tau, girdi, kraitis. Isterikė moteris, aš ją Maskvoje daug syk paskui mačiau. Ir šit gaunu paštu keturis tūkstančius penkis šimtus rublių. Po trijų dienų ateina laiškas. Jį tebeturiu ir dabar, ir mirsiu su juo. Nori? – parodysiu. „Myliu, – sako, – beprotiškai, jeigu jūs manęs ir nemylite, vis viena, tik būkite mano vyru. Nieku, ničnieku nevaržysiu jūsų, būsiu tas kilimas, kuriuo jūs vaikščiojate... Noriu jus mylėti amžinai, noriu jus gelbėti nuo paties savęs.“ Alioša, aš nesu vertas net atpasakoti savo nevalyvais žodžiais, kas ten parašyta. Tuoju nurašiau jai atsakymą. Ašaromis rašiau jį. Tuo pat kartu parašiau į Maskvą Ivanui, viską jam išdėščiau, liepiau Ivanui nueiti pas ją. Ko taip žiūri į mane? Na taip, Ivanas ją įsimylėjo, aš padariau kvailystę, jūsiškai imant, bet kaip tik ta kvailystė gal dabar išgelbės mus visus! Argi ji, palyginusi mus abu, gali mylėti tokį kaip aš, ypač po viso to, kas čia pasidarė?

ALIOŠA: Aš esu tikras, kad ji myli tokį kaip tu, bet ne tokį kaip jis.

MITIA (*beveik piktai*): Ji savo dorą myli, o ne mane. Grįžtant prie Ivano – aš gi suprantu, su koku prakeiksmu jis turi žiūrėti į pasaulį, ir dar būdamas toks protingas! Kam atiduota pirmenybė? Išgamai, kuris net sužadėtinis būdamas neįstengė susilaikyti nuo debošų – dargi sužadėtinės akyse! Ir štai toks kaip aš pasirinktas, o jis atmestas. Tačiau dėl ko? Ogi dėl to, kad mergina iš dėkingumo nori sužaloti sau gyvenimą. Aš Ivanui šia prasme nieko nekalbėjau, bet kas yra lemta, tas įvyks, ir vertasis atsiras savo vietoj, o nevertasis nulįs į savo pamėgtą purviną skersgatvį ir tenai, purve ir smarvėje, savu noru pražus pasigardžiuodamas.

ALIOŠA: Broli, palauk: juk tu esi sužadėtinis?

MITIA: Esu sužadėtinis, formalus ir palaimintas. Generolienė palaimino. Maskvoje aš ir su Katia daug ką peršnekėjau.

Buvo mielas sumišimas

Ir švelni jausmų kalba...

Ji tada iš manęs išreikalavo didį pažadą pasitaisyti:

ALIOŠA: Ir kas?

MITIA: Ir štai aš tave pasišaukiau... norėdamas siųsti tave pas Kateriną Ivanovną... pasakyti, kad aš pas ją nebeateisiu niekad... liepė, sakyk, atsisveikinti.

ALIOŠA: Argi tai galima?

MITIA: Todėl tave ir siunčiu vietoj savęs, kad negalima.

ALIOŠA: Ir kur tu eisi?

MITIA: Ogi į skersgatvį.

ALIOŠA: Tad pas Grušenką! O aš maniau, kad tu pas ją tik šiaip lankeisi.

MITIA: Matai, aš iš pradžių ėjau tik jos mušti. Sužinojau, jog tas štabo kapitonas, tėvo įgaliotinis, perdavė Grušenkai mano vekselį, kad išieškotų skolą. Jie pagąsdinti mane norėjo. Ir nudrožiau Grušenkos mušti. Buvau ją matęs ir pirmiau... Žinojau, kad pinigą mėgsta spausti, lupikiškai procentais paskolas duoda, kad nenaudėlė, nevidonė, pasigailėjimo neturinti. Nuėjau mušti, o nuėjęs ir likau. Trenkė perkūnas, ištiko maras, ir žinau – jau viskas baigta. Laiko ciklas suėjo. O tada, lyg tyčia, mano – plikšio – kišenėje atsirado trys tūkstančiai. Mes iš čia su ja į Moroję, už dvidešimt penkių varstų, čigonus užsamdžiau, šampano užsakiau, visus muzikus tenai šampanu girdžiau, visas bobas ir mergas, tūkstančius ištratinau. Po trijų dienų – kad ir nupešiotas, bet sakalas! Ir, manai, laimėjo ką nors tasai sakalas? Kur tau, nė iš tolo neparodė. Aš sakau tau: išlinkis. Grušenka, nenaudėlė, turi tokį vieną kūno išlinkį, jis ir jos kojytėje žymu. Mačiau ir bučiavau, bet ir visas – prisiekiu! Sako: „Nori, tekėsiu už tavęs, juk tu elgeta. Duok žodį, jog nemuši ir leisi man daryti visa, ką panorėsiu, tada gal ir tekėsiu“, – juokiasi. Ir dabar juokiasi.

ALIOŠA: Ir tu iš tikro nori ją vesti?

MITIA: Jeigu ji panorės – tučtuojau, o nepanorės – ir taip liksiu, prie jos namų kiemsargiu būsiu. Tu... tu, Alioša... (*Sugriebia Aliošą už pečių ir purto jį*) Žinok dabar, kad aš esu vagišius, kišenių ir prieškambarių kraustytojas. Kaip tik prieš tai, kada ėjau Grušenkos mušti, Katerina Ivanovna paprašė mane išsiųsti į Maskvą tris tūkstančius. Tad štai: su tais trimis tūkstančiais aš ir atsidūriau tada pas

Grušenką, už juos ir į Makroję važiuom. Va tu šiandien nueisi ir pasakysi: liepė atsisveikinti, o ji paklaus: o kur pinigai?

ALIOŠA: Mitia, tu nelaimingas, taip! Bet nežudyk savęs neviltimi, nežudyk!

MITIA: O ką tu manai, nusišausiu, jei nerasiu iš kur atiduoti tris tūkstančius? Tas ir yra, kad nenusišausiu. Paskiau – galbūt, bet dabar aš pas Grušenką trauksiu...

ALIOŠA: O pas ją?

MITIA: Susituoksiu su ja, turėsiu garbę jos vyru būti, o jei ateis meilužis – pasitrauksiu į kitą kambarį. Jos draugužiams kaliošus purvinus valysiu...

ALIOŠA: Katerina Ivanovna viską supras. Negalima būti nelaimingesniam už tave, ji pamatys pati.

MITIA: Čia, brole, yra vienas dalykas, dėl kurio negali nusileisti nė viena moteris. O žinai, kas geriausia būtų padaryti?

ALIOŠA: Kas?

MITIA: Tris tūkstančius jai atiduoti.

ALIOŠA: Tik iš kur juos imti? Klausyk, aš turiu du tūkstančius, Ivanas irgi duos tūkstantį, še ir trys, paimk ir atiduok.

MITIA: Tačiau kada jie rasis, tavo trys tūkstančiai? O reikia būtinai, kad tu jau šiandien perduotum jai atsisveikinimą, su pinigais ar be pinigų. Rytoj bus jau per vėlu, aš tave pas tėvą siūsiu.

ALIOŠA: Pas tėvą? Jis juk neduos, Mitia.

MITIA: Klausyk, juridškai jis man nieko neskolingas. Mano atsiimta iš jo viskas, aš tą žinau. Bet moraliai jis man skolingas, ar ne? Juk jis su mano motinos dvidešimt aštuoniais tūkstančiais pradėjo ir į šimtą tūkstančių įsivarė. Tegu jis man duoda tik tris tūkstančius iš dvidešimt aštuonių – ir mano sielą iš pragaro ištrauks, ir bus jam šitai užskaityta už daug daug nuodėmių! Sakyk jam, kad pats dievas jam šią progą siunčia.

ALIOŠA: Mitia, jis jokių būdu neduos.

MITIA: Žinau, kad neduos. Vakar jis pirmąkart sužinojo, kad Grušenka turbūt iš tikro nejuokauja ir gali panorėti už manęs tekėti. Pažįsta gi jos charakterį, žino tą katę. Tai nejau dar jis man ir pinigų duotų, kada pat dėl jos iš proto kraustosi. Žinau, jis turi paruošęs tris tūkstančius rublių, sudėtus į paketą. O ant paketo užrašas: „Mano angelui Grušenkai, jeigu panorės ateiti“, ir kad tie pinigai padėti guli, niekas daugiau nežino, kaip tik liokajus Smerdiakovas, o juo senis pasitiki kaip pats savimi. Jis Grušenkos laukia, turi viltį, kad ateis to paketo, o anoji davė žinią, kad, girdi, „gal ir ateisiu“. Tad štai: jeigu ji pas senį ateis, tai argi aš begalėsiu ją vesti? Senis Ivaną į Čermašnią išsiunčia. Nori, matai, kad jo čia nebūtų, kai Grušenka ateis. Alioša, nueik, paprašyk iš senio tų trijų tūkstančių...

ALIOŠA: Mitia, broli, kas tau darosi?

MITIA: Kas darosi? Aš iš proto nesikraustau, aš stebuklu tikiu.

ALIOŠA: Mitia! O jei Grušenka ateis šiandien... ne šiandien, tai rytoj arba poryt?

MITIA: Grušenka? Nutykosiu, įsibrausiu ir sutrukdysiu...

ALIOŠA: O jeigu...

MITIA: O jeigu kaip, tai užmušiu. Neatlaikysiu to.

ALIOŠA: Ką užmuši?

MITIA: Senį. Jos ne.

ALIOŠA: Broli, ką tu kalbi?!

MITIA: Nežinau... Gal neužmušiu, o gal ir užmušiu. Neapkenčiu jo gūžio, jo nosies, jo ciniškos pašaipos. Šlykštus jis man. Va to bijau. Galiu nesusivaldyti...

ALIOŠA: Aš eisiu, Mitia. Tikiu, dievas patvarkys taip, kad neįvyktų baisenybių.

3. Prie konjako

(Fiodoro Pavlovičiaus namų svetainė. FIODORAS PAVLOVIČIUS ir IVANAS geria kavą. GRIGORIJUS ir SMERDIAKOVAS patarnauja prie stalo. Įeina ALIOŠA.)

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Štai ir jis, štai ir jis! Sėskis, kavutės gerk, karšta, skani! Na, tai dabar smagumo turėsi. Juoku pratrūksi! Pas mus Balaamo asilas prakalbo, ir kaip kalba, kad žinotum, kaip kalba!

GRIGORIJUS: Niekšas jis, štai kas jis yra!

SMERDIAKOVAS: Su niekšu galėtumėte pakantroti, gerbiamas Grigorijau Vasiljevičiaū, o geriau va taip savo protu pasvetumėte: jeigu mane paėmė į nelaisvę krikščionystės kankintojai ir iš manęs reikalauja dievo vardą prakeikti ir švento krikšto atsižadėti, tai aš tada visiškai turiu galią atsidėti savo protu, užtat kad ir nuodėmės čia jokios nebus.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Tą jau sakei, o tu įrodyk.

SMERDIAKOVAS: Ligi tik aš išstarsiu kankintojams: „Ne, aš nesu krikščionis ir tikrąjį dievą prakeikiu,“ – tai aš tą pat akimirksnį aukščiausiuoju ir specialiu dievo nuosprendžiu pasidarysiu anatema prakeiktas ir nuo šventos bažnyčios atskirtas...

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Pala, Smerdiakovai, patylėk valandėlę. Ivanai! Pasilenk į mane prie pat ausies. Čia dėl tavęs jis tą viską sutaisė, nori, kad jį pagirtum. Tu pagirk. Myliu tave taip pat kaip ir Aliošką. Nemanyk, jog tavęs nemyliu. Konjako?

IVANAS: Duokite.

GRIGORIJUS (*ūmai*): Argi tu žmogus? Tu vabalas, iš pirties sрутų išsiritęs... Anatema tu prakeiktas ir dabar, niekše...

FIODORAS PAVLOVIČIUS (*pertraukia jį*): Neplūsk, Grigorijau, neplūsk!

SMERDIAKOVAS: Jūs lukterėtumėte, Grigorijau Vasiljevičiaū... Kai tik mane dievas tučtuojau prakeiks, tą patį akimirksnį mano krikštas pavirs į nieką. O jeigu aš nebe krikščionis, tai, vadinasi, nè Kristaus išsižadėti nebegaliu, nes nebeturiu ko išsižadėti. Kas gi, Grigorijau Vasiljevičiaū, totorių dergštą galėtų kaltinti, kam jis gimė nekrikščionis, kas gi jį baustų už tai. Juk negali viešpats

dievas tyčia imti totorių ir sakyti, kad jis yra buvęs krikščionis. Tada išeitų, jog viešpats dievas sako gryną neteisybę. O argi gali dievas, dangaus ir žemės valdovas, sakyti melą, tegu ir tik vienu vieninteliu žodeliu?

FIODORAS PAVLOVIČIUS (*juokiasi*): Alioška, Alioška, girdi, kad pila! Ak tu jėzuite pasmirdėli, ir kas tave išmokė. Tiktai tu meluoji, kazuiste, meluoji, ir daugiau nieko. Tu man štai ką pasakyk, asile Balaamo: tarkim, kad prieš savo kankintojus tu teisus, bet juk tu pats savyje tai vis tiek išsižadėjai savo tikėjimo, tad pragare tavęs už tai nepaglostys.

SMERDIAKOVAS: Rašte pasakyta, kad jeigu turite nors mažų mažiausią kruopelytę tikėjimo ir liepsite kalnui nugriūti į jūrą, tai jis ir nugrius, ir sulig pirmu paliepimu. Ką gi, Grigorijau Vasiljevičiau, jeigu aš netikintis, o jūs toks labai tikintis, jog mane be atvangos riejate, tai pats pamėginkite liepti šitam kalnui, kad nugriūtų ne būtinai į jūrą, bet nors į dvokiantį upeliūkštį, tekantį už mūsų sodo, – ir pamatysite, kad nėra nenugrius, net nepakrutės, o stovės kaip stovėjęs, nors ir kažin kiek rėkautumėt. O tai reiškia, kad ir jūsų, Grigorijau Vasiljevičiau, tikėjimas nėra toks kaip reikia, tiktai žinot kitus visai rieti. O jeigu, sakykim, aš čia jau viską patyriau ir tyčia tam kalnui rėkiau: sutraiškyk mano kankintojus, bet kalnas netraiškė, tai kaip man, meldžiamieji, nesuabejoti, ir dar tokią baisią didžiojo mirties siaubo valandą? Užtat aš, pasikliaudamas viešpaties gailestingumu, nenustoju vilties, jog man viskas bus atleista...

FIODORAS PAVLOVIČIUS (*susiraukęs*): Nešdinkitės jūs lauk, jėzuitai. (*Tarnai išeina*) Smerdiakovas dabar kasdien per pietus čia lenda, (Ivanui) užtat kad tu jam labai įdomus, kuo tu jį taip patraukei?

IVANAS: Ničniekuo, pagarbą man reikšti užsimanė, tai liokajus ir chamas.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Štai toksai Balaamo asilas galvoja, galvoja ir velniaižin iki ko sau vienas prisigalvos.

IVANAS (*nusišaipeš*): Minčių daug sukaups.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Žinau, jis ir manęs neapkenčia, ir tavęs taip pat. Alioškos juo labiau, Aliošką jis niekina. Tik, matai, jis neapvogs, nepriliežuvaus, šiukšlių iš namų neišneš, kimštinius pyragus puikiai kepa, na ir suk jį velniai su visais jo galais. O kai dėl to, ką jis ten pats vienas prisigalvos, tai rusų muziką, aplamai kalbant, lupti reikia. Muzikus plakti liovėmės dėl didelio savo šviesumo, tai jie patys toliau save plaka. Ir gerai daro... O Rusija – kiaulystė. O kad tu žinotum,

mano mielas, kaip aš neapkenčiu Rusijos... tai yra ne Rusijos, o visų tų ydų... o kad kokioj – ir pačios Rusijos.

IVANAS: Jūs vėl taurelę išgėrėte. Pakaks jau gal.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Pala, aš dar vieną ir dar vieną, ir bus paskutinė. Tu man kalbą pertraukei. Mokroje sykį užkalbinau senį, o jis man šitaip: „Mums, sako, labiausiai patinka potvarkiai lupti mergas, ir lupti visada pavedam bernams. Paskui tą, kurią šiandien lupu, bernas rytoj už pačią ima. Tad mūsų mergas šitas dalykas labai magina.“ Gal ir mes nuvažiuotume pasižiūrėti, a? Alioška, tu išraudai? Nepyk, kad aš tavo seneliui andai taip užvažiauvau. Mane, žinai, pyktis ima. Juk jeigu dievas yra, – na, žinoma, tada aš kaltas ir gausiu atsakyti, bet jeigu to nėra nė padujų, tai ar taip dar vertėtų juos sudirbti, tuos tavo tėvelius? Ar patikėsi, Ivanai, mane tas graužte graužia. Ne, tu netiki, iš akių matau. Tu tiki, kaip žmonės sako, kad aš esąs tikrai komediantas. Alioša, ar tiki, kad aš ne vien komediantas?

ALIOŠA: Tikiu, kad esate ne vien komediantas.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Tikiu, kad šitaip tiki ir sakai teisybę. O Ivanas – ne. Ivanas puikybės pilnas... Ivanai, sakyk: ar yra dievas, ar ne? Tik rimtai. Man dabar reikia rimtai.

IVANAS: Ne, nėra dievo.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Alioška, yra dievas?

ALIOŠA: Yra dievas.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ivanai, o nemirtingumas ar yra – na koks nors, na kad ir visai mažytis, mažytėlaitis?

IVANAS: Nėra ir nemirtingumo.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Alioška, yra nemirtingumas?

ALIOŠA: Yra.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Hm. Greičiau Ivano teisybė. Viešpatie, kiek žmogus tikėjimo sudėjo, kiek visokių jėgų veltui išėikvojo dėl tos svajos! Kas tad šitaip tyčiojasi iš žmogaus? Ivanai! Paskutinį kartą ir griežtai: yra dievas ar nėra?

IVANAS: Ir paskutinį kartą – nėra.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Tai kas tyčiojasi iš žmonių, Ivanai? O velnias yra?

IVANAS: Ne, velnio irgi nėra.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Gaila. Po velnių, jeigu šitaip, – ką aš padaryčiau tam, as pirmas dievą pramanė! Pakarti tokį ant sausos šakos per maža.

IVANAS: Civilizacijos tada visai nebūtų, jei dievo niekas nebūtų pramanęs. Ir konjako nebūtų. O konjaką vis dėlto reiks iš jūsų atimti.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Palauk, palauk, mano mielas, dar taurelę. Ivanai, ar tu myli Aliošką?

IVANAS: Myliu.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Mylėk. Klausyk, Alioša, aš tavo seneliui andai atžarus buvau. Bet aš jį gerbiu. Turi jis kažko mefistofeliško... ar tikriau primena tą iš „Mūsų laikų herojaus“... Arbeninas, ar kaip jis ten... nes, matai, jis gašlūnas; jis toks didelis gašlūnas, jog aš ir dabar baiminčiausi dėl savo dukters arba žmonos, jeigu eitų pas jį išpažinties... Na va, dar vieną taurelę, ir gana, nunešk butelį, Ivanai. Aš niekus paisčiau, ko nesudraudei manęs, Ivanai...

IVANAS: Žinojau, kad pats liausitės.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Meluoj, – tai dėl to, kad pyksti ant manęs. Tu niekini mane. Atvažiavai pas mane ir mane niekini mano paties namuose.

IVANAS: Atvažiavau ir išvažiuosiu, jūs įkaušot nuo konjako.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Meldžiau tave gyva malda į Čermašnią nuvažiuoti, o tu nevažiuoji.

IVANAS: Rytoj nuvažiuosiu, jeigu taip spiriate.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Nenuvažiuosi. Tau šičia mane sekti rūpi. Ko taip žiūri į mane? Tavo akys žiūri į mane ir sako: „Nusisprogai, seni.“ Įtarimo pilnos, paniekos pilnos tavo akys... Šit Alioška žiūri, ir jo akys šviečia. Neniekina manęs Alioša. Aleksejau, nemylėk Ivano.

ALIOŠA: Nepykite ant brolio! Nustokit jį įžeidinėti.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Na, ką gi, tiek to. Nėpyk, Ivanai, ant seno iširėlio. Žinau, tu nemylai manęs, bet nėpyk. Į Čermašnią nuvažiuosi, aš ten pas tave pats atbildėsiu, lauktuvių atvešiu. Tenai aš tau vieną tokią mergiotę nurodysiu. Kol kas ji dar basa tebelaksto. Nelenk basakojų, neniekink – perlai!.. *(Pakšteli sau į ranką ir pagyvėja)* Man... Ech jūs, vaikeliai, paršeliai jūs mano maži, man per visą gyvenimą nebuvo bjaurios moteries, štai mano principas! Man jokia moteris nebuvo prasta: jau vien tas, kad ji moteris, – jau yra pusė visko!.. Tiktai kur jums suprasti. Basakoję ir prasčiokę reikia pirmų pirmiausia nustebinti – štai kaip reikia prieiti. Nustebinti ją reikia iki ekstazės, iki šurpo, iki to, kad sugniuždytų įspūdis, jog ją, tokią suskretėlę, įsimylėjo šitoks ponas. Pala... Klausyk, Alioška, o aš velionę tavo motiną visada stebindavau... Niekuomet nemyluodavau, o tiktai, būdavo, kai prieina šitoji valandėlė, – staiga imu prieš ją ir išsileidžiu visas. Ant kelių šliaužioju, kojytes bučiuoju ir būtinai privarau ją iki tokio, žinote, smulkaus, biraus juokelio, skambaus, nervingo, ypatingo. Žinau, būdavo, kad jai visada šitaip jos liga prasideda, kad ji rytoj klyknė bus – klykti pradės, ir kad tasai jos dabartinis birus juokelis jokio džiugesio nereiškia, – na, tegu apgaulingas, bet vis džiugesys. Bet, Alioša, štai kaip dievas mato, neskriaudžiau aš niekad savo klyknelės! Vieną tiktai kartą, dar pirmaisiais metais: jau tada ji labai meldavosi, ypač dievo motinos šventes uoliai laikydavo ir mane tuomet nuo savęs vydavo į kabinetą. Manau, palaukš, išvarysiu aš tau tą mistiką! Matai, sakau, še tavo šventasis paveikslas. Tu ji stebuklingu laikai, o aš tuoj prie tavęs apspjausiu jį, ir nieko man už tai nebus!!! Kai ji pamatė – viešpatie, maniau, užmuš mane vietoje, o ji... staiga užsidengė veidą rankom, kratytis ėmė visa ir nugriuvo žemėn... taip ir susmuko... Alioša, Alioša! Kas tau darosi?

(Alioša, pašokęs iš užstalės, užsidengia veidą rankom ir, kritęs ant kėdės, krūpčioja nuo raudos.)

Ivanai, Ivanai, vandens duok jam greičiau. Jis dabar visai kaip ji, kaip tada jo motina! Tai dėl savo motinos jisai, dėl savo motinos...

IVANAS: Bet juk jo motina, regis, buvo ir mano motina, ar ne?

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Kaip tai tavo motina? Apie kokią motiną tu čia... Tai argi ji... Tfu, kad tave velniai! Juk ji – tavo irgi! Na, žinai ką, čia jau proto aptemimas kaip niekad, atleisk, Ivanai...

(Triukšmas ir bilsmas už sienos. Įbėga MITIA, tuoj paskui jį GRIGORIJUS ir SMERDIAKOVAS. Fiodoras Pavlovičius išsigandęs puola prie Ivano.)

Užmuš, užmuš! Neduok užmušti, neduok!

(Grigorijus užstoja duris į vidinius kambarius ir atsistoja ties jomis, išskėtęs kryžmais rankas.)

MITIA: Vadinasi, ji ten! Ją paslėpė tenai! Šalin, smarvės!

(Mitia stveria Grigorijų, tas atstumia jį. Mitia užsimojęs iš visos jėgos smogia Grigorijui, tas griūva.)

MITIA: Ji čia yra, aš mačiau, kaip ji pasuko namų link, tik nepavijau. Kur ji? Kur ji?

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Laikyk, laikyk jį! *(Vežasi Mitią, išbėgantį iš svetainės.)*

(Ivanas ir Alioša sulaiko tėvą.)

IVANAS *(piktai):* Ko jūs lendat prie jo! Jis iš tikro jus užmuš!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Vanečka, Liošečka, ji, vadinasi, čia, pats sako matęs atbėgant!..

IVANAS: Bet juk matėte, kad čia neįėjo!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: O gal ji pro anas duris?

IVANAS: Taigi užrakintos anos durys, raktą pats turite...

(Mitia grįžta į svetainę.)

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Laikykit jį! Jis ten mano pinigus pavogė miegamajame!

(Senis puola ant Mitios. Tas, griebęs jį už plaukų, pargriauna žemėn ir smogia kulnu į veidą. Ivanas ir Alioša sugriebia Mitią ir atitraukia nuo senio.)

IVANAS: Išdūkėli, tu užmušei jį!

MITIA *(dusdamas):* Taip jam ir reikia. O jei neužmušiau, tai dar ateisiu užmušti. Nenusaugosit!

ALIOŠA *(valdingai):* Dmitrijau! Išeik lauk tučtuojau!

MITIA: Aleksejau! Sakyk, tik tavimi patikėsiu: ar ji buvo dabar čia, ar ne?

ALIOŠA: Prisiekiu tau, nebuvo!

MITIA: Sužinosiu bematant, kur ji... Lik sveikas, Aleksejau! Ezopui apie pinigus dabar nė žodžio, tik drožk pas Kateriną Ivanovną ir būtinai: „Atsisveikinti liepė, atsisveikinti!“ Šitaip ir sakyk: atsisveikinti! Sceną šitą nupiešk.

(Ivanas ir Grigorijus pakelia senį.)

Neatgailoju dėl tavo kraujo! Prakeikiu tave pats ir išsižadu tavęs visiškai... *(Išbėga)*

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ji čia, ji tikriausiai čia! Smerdiakovai!

IVANAS *(piktai):* Nėra jos čia, iškvaišęs seni! Še, jis apalpo! Vandens, rankšluostį! Greičiau, Smerdiakovai!

(Senį paguldo ant sofos)

ALIOŠA *(Grigorijui):* Gal ir tu eik atsigulk. Mes čia prie jo pabūsim. Brolis baisiai skaudžiai sutrenkė tave... per galvą.

GRIGORIJUS: Ranką pakėlė prieš mane!

IVANAS: Jis ir prieš tėvą „ranką pakėlė“, ne tik prieš tave!

GRIGORIJUS: Aš jį geldoj maudžiau... jis ranką pakėlė prieš mane!

IVANAS *(patylomis, Aliošai):* Po velnių, jeigu nebūčiau atitraukęs, galėjo ir užmušti. Ar daug reikia Ezopui?

ALIOŠA: Dieve saugok!

IVANAS: O kodėl „saugok“? Vienas šliužas suės kitą šliužą – ir gerai, taip jiems abiem ir reikia. Aš, suprantama, neleisiu įvykti žmogžudystei, kaip ir dabar neleidau. Pabūk čionai, Alioša, aš eisiu į kiemą pasivaikščioti, man galvą ėmė sopėti. *(Išeina)*

FIODORAS PAVLOVIČIUS *(atsipeikėjęs, pakuždomis):* Alioša, kur Ivanas?

ALIOŠA: Kieme. Jam galvą sopa. Jis saugo mus.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ką Ivanas kalba? Alioša, mielasis, vieninteli sūnau mano, aš Ivano bijau, aš Ivano bijau labiau negu ano, bijau. Aš tik tavęs vieno nebijau... Alioša, bet anas gi, anas? Pas Grušenką nulėkė. Sakyk teisybę: ar buvo čia Grušenka, ar ne?

ALIOŠA: Niekas jos nematė. Nebuvo!

FIODORAS PAVLOVIČIUS: O Mitia taigi ją vesti nori!

ALIOŠA: Ji netekės už jo.

FIODORAS PAVLOVIČIUS (*nudžiugęs*): Netekės, netekės, niekaip gyvai netekės. Jis pinigų neturi, neturi nėmaž. Alioša, tu kol kas eik. Pirma užstojai mane, kol gyvas neužmiršiu.

(Alioša išeina.)

4. Abidvi drauge

(Katerinos Ivanovnos namų svetainė. Kambarinė įveda ALIOŠĄ, ir tuoj pasirodo KATERINA IVANOVNA.)

KATERINA IVANOVNA *(tiesdama abi rankas Aliošai):* Ačiū dievui, pagaliau – ir jūs! Aš todėl taip labai laukiau jūsų, kad tik iš jūsų vieno galiu sužinoti tiesą!

ALIOŠA: Aš atėjau... jis atsiuntė mane. Jis liepė... atsisveikinti ir pasakyti, jog niekad nebeateis.

KATERINA IVANOVNA: Atsisveikinti? Jis taip ir pasakė?

ALIOŠA: Taip.

KATERINA IVANOVNA: Gal paskubomis, gal nejučiomis, žodį gal ne tą ištarė?

ALIOŠA: Ne, jis įsakmiai liepė perduoti žodį: „atsisveikinti“. Prašė per tris kartus, kad neužmirščiau.

KATERINA IVANOVNA: Klausykit, Aleksejau Fiodorovičiau, jeigu jis primygtinai reikalavo šito žodžio, jeigu ypatingai rūpinosi, kad nepamirštumėt man perduoti šį atsisveikinimą, tai, vadinas, jis buvo labai susijaudinęs, nebesivaldė galbūt?

ALIOŠA: Man pačiam dabar taip atrodo.

KATERINA IVANOVNA: O jeigu taip, tai jis dar nėra žuvęs! Jis tik nevilties pagautas, bet aš dar galiu jį išgelbėti. Ar nekalbėjo jis ko apie pinigus, apie tris tūkstančius?

ALIOŠA: Ne tiktai kalbėjo, bet šitas dalykas gal visų labiausiai ir slėgė jį. Bet argi jūs apie... tuos pinigus žinote?

KATERINA IVANOVNA: Seniai žinau. Aš Maskvoje telegrama teiravausi. Mane visą savaitę kankino baisus rūpestis, kaip padaryti, kad jam nebūtų gėda prieš mane dėl tų trijų tūkstančių rublių iššvaistymo? Jis nenori tikėti, kad aš jam – geriausias draugas, jis į mane žiūri tiktai kaip į moterį. *(Su ašaromis)* Juk jums, Aleksejau Fiodorovičiau, jis nepabijojo prisipažinti?

ALIOŠA: Jis ką tik dabar įsibrovė pas tėvą... Primušė jį. Ir man sykį liepė eiti pas jus – „atsisveikinti“. *(Po pauzės, tyliai)* Jis nuėjo pas tą moterį...

KATERINA IVANOVNA: O gal jūs manote, kad aš tos moters pakęsti negaliu? Tačiau jis neves jos. Tai aistra, o ne meilė. *(Su šypsena)* Neves, todėl kad ji ir netekės už jo...

ALIOŠA *(liūdnai)*: Jis galbūt ves ją.

KATERINA IVANOVNA: Neves, aš sakau jums! Toji mergina – tai angelas! Aš žinau, kokia ji viliūgė, bet žinau ir kokia ji gera, kilni. Gal jūs netikite? *(Balsiai, pasigręžusi į kitą kambarį)* Agrafena Aleksandrovna, angele mano! Ateikite pas mus, čia Alioša, jis viską žino apie mūsų reikalus, pasirodykite jam!

GRUŠENKA *(iš už portjeros)*: O aš tik ir laukiau už portjeros, kol mane pašauksite.

(Portjera pakyla, ir Grušenka juokdamasi prieina prie jų.)

KATERINA IVANOVNA: Mudvi pirmą kartą matomės, Aleksejau Fiodorovičiau, aš norėjau eiti pas ją, tačiau ji atėjo pati, vos tik man panorėjus. Grušenka, kaip gerasis angelas, atskrido čionai ir atnešė ramybę ir džiaugsmą...

GRUŠENKA: Maloninate jūs mane, geroji panele, o aš gal visai nė neverta jūsų malonių.

KATERINA IVANOVNA: Ji, matai, neverta būtų! Mes, Aleksejau Fiodorovičiau, esame kilni, didžiadvasė būtybė, ar jūs tatai žinote? Mes buvome tik nelaiminga. Buvo vienas toksai, irgi karininkas, mes jį pamilome, mes viską jam paaukojome, seniai tai buvo, bent prieš penketą metų, o jis mus užmiršo, jis vedė kitą. Dabar jis našlys, jis atvažiuoja čionai, – ir žinokite, jog mes jį tiktai vieną mylime iki šiol ir mylėjome visą gyvenimą! Jis atvažiuos, ir Grušenka bus laiminga, o visus tuos penkerius metus laimės neregėjo. Tačiau kas gi išdrįs jai padaryti kokį priekaištą, kas gali pasigirti jos prielankumu? Vienas tik tas senis bekojis, pirklys, – bet jis gi rado mus netekusias vilčių, kai pametė tasai, kurį mes taip mylėjome... Juk ji tada prisigirdyti norėjo, juk tasai senis išgelbėjo ją, išgelbėjo!

GRUŠENKA: Pernelyg jau jūs užstojate mane, geroji panele...

KATERINA IVANOVNA: Užstoju? Bet argi man derėtų jus užstoti? Grušenka, angele, duokite man rankytę, pažiūrėkit į šią dailutę rankytę, Aleksejau Fiodorovičiau, – ji man laimę atnešė ir

prikėlė mane, ir aš tuoj bučiuoti ją imsiu, ir į viršų, ir į delniuką, ir va, va ir va! (*Triskart bučiuoja ranką Grušenkai, ta juokiasi*)

GRUŠENKA: Ar nebus man paskui gėda, geroji panele, kad mano rankytę prie Aleksejaus Fiodorovičiaus bučiavote? Aš gal daug blogesnė esu, negu jūsų akys mato. Esu netikusios širdies, esu savavališka. Aš Dmitrijui Fiodorovičiui, vargšui, tada tik dėl vienos jo pašaipos galvą susukau.

KATERINA IVANOVNA: Bet juk dabar jūs ir išgelbėsite jį. Jūs davėte žodį. Jūs pareikšite jam, jog mylite kitą, seniai...

GRUŠENKA: Ai ne, aš nedaviau jums tokio žodžio. Jūs tik pati man vis šitaip kalbėjote.

KATERINA IVANOVNA (*tyliai*): Aš jus, vadinas, ne taip supratau. Jūs žadėjote...

GRUŠENKA: Ai ne, angeliškoji panele, nieko aš jums nežadėjau; pirma gal ir buvau žadėjusi ką, bet štai dabar galvoju: o gal jis man ir vėl patiks, Mítia, atseit... Štai aš galbūt eisiu ir pasakysiu jam tuojau, kad šiandien pas mane liktų...

KATERINA IVANOVNA: Pirma jūs kalbėjote visai kitaip...

GRUŠENKA: A, pirma! Aš juk minkštaširdė, kvaila. Tik pagalvoti reikia, ką jis iškentėjo dėl manęs! O jeigu pereinu namo, ir man pasidaro gaila jo, – kas tada?

KATERINA IVANOVNA: Aš nesitikėjau...

GRUŠENKA: Šit jūs dabar, ko gero, ir nustosite mylėti mane, tokią kvaišą, dėl mano charakterio. Tai aš, geroji panele, jūsų rankytę paimsiu ir taip pat, kaip jūs man, pabučiuosiu. Jūs man tris kartus pabučiavote, o aš už tai turėčiau jums tris šimtus kartų pabučiuoti, kad būtų atsiteista. Panele mieliausioji, gražuolėle neapsakomoji! (*Ima Katerinos Ivanovnos ranką, kelia prie lūpų ir staiga kažin ko susimąsto*) O žinote ką, angeliškoji panele, aš imsiu ir nebučiuosiu jūsų rankytės. (*Netikėtai susijuokia*)

KATERINA IVANOVNA: Kaip norite... Kas jums yra?

GRUŠENKA: Ogi taip tegu ir lieka jums atminimui, kad jūs man bučiavote rankytę, o aš jums – ne.

KATERINA IVANOVNA (*pašoka iš vietos*): Akiplėša!

GRUŠENKA: Taip aš ir Mitiai dabar susakysiu, kad jūs man bučiavote rankytę, o aš jums – nėmaž ne. Jau kad juoksis jis, tai juoksis!

KATERINA IVANOVNA: Lauk, paleistuve parsiduodanti!

GRUŠENKA: Na, jau taip ir parsiduodanti. Pati jūs, jauna mergaitė, pas kavalierius pinigų ėjote, savo grožį parduoti nešėte, aš gi žinau.

(Katerina Ivanovna rikteli ir puola ant jos, bet ją sulaiko Alioša. Į riksmą atbėga Katerinos Ivanovnos TETA ir KAMBARINĖ.)

ALIOŠA *(laikydamas Kateriną Ivanovną):* Nė žingsnio, nė žodžio! Nekalbėkit, neatsakykit nieko, ji išeis, tuojau išeis!

GRUŠENKA *(pasigriebusi nuo sofos manteliją):* Ir išeisiu. Alioša, mielasis, palydėk mane. Aš tau vieną žodelį gražų pasakysiu. Tai čia tau, Aliošenska, aš sceną suvaidinau. *(Išbėga juokdamasi)*

TETA: Aš jus įspėjau... aš jums sakiau... Jūs tų paleistuvių nepažįstate, o apie šitą kalba žmonės, jog esanti visų bjauriausia...

KATERINA IVANOVNA: Kam jūs mane sulaikėte, Aleksejau Fiodorovičiaus, aš būčiau primušusi ją, primušusi!.. Ją reikia rykštėmis, ant ešafoto, kad budelis, prie žmonių... Betgi dieve! O jis, jis! Jis apsakė tai paleistuvei, kas buvo aną lemtingą, amžinai prakeiktą dieną! Jūsų brolis niekšas, Aleksejau Fiodorovičiaus! Išeikite. Man gėda, mane siaubas ima! Rytoj... ateikite rytoj. Nesmerkite, atleiskite, aš pati nežinau, ką dar su savim padarysiu!

5. Pas tėvą

(Fiodoro Pavlovičiaus namų svetainė. Senis vienas, jo galva aprišta raudona skepeta. Įeina ALIOŠA.)

FIODORAS PAVLOVIČIUS (*griežtai*): Ko teikeisi pas mane?

ALIOŠA: Sužinoti, kaip jūsų sveikata.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Niekai visa tai. Be reikalo teikeisi atsivilkti. *(Po pauzės)* Ivanas išėjo. Jis nuo Mitkos sužadėtinę paveržti nori, tam čia ir gyvena.

ALIOŠA: Nejaugi jis pats taip jums sakė?

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Taip, ir seniai jau, prieš kokias tris savaites. Negi manai, kad ir jis taikosi mane iš pasalų nudobti? Juk turėjo gi tikslą, jei čia atvažiavo?

ALIOŠA: Kam jūs taip kalbate?

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Pinigų jis iš manęs negaus nė velnio. Aš, mielasai Aleksejau Fiodorovičiau, esu nusistatęs kuo ilgiausiai gyventi pasaulyje, užtat man kiekviena kapeika reikalinga. Dabar aš dar vis dėlto vyras, bet noriu ir dar kokius dvidešimt metų vyrų fronte pasilaikyti. Susensiu gi – pasidarysiu šykštus, va tada ir pravers man mano pinigėliai. Aš savo nešvankybėje noriu gyventi iki pat galo. Nešvankybėje, matai, skaniau: visi ją plūsta, o visi joje gyvena, tik visi slapčiomis, o aš viešai. O į tavo rojų, Aleksejau Fiodorovičiau, aš nenoriu. Man regis – užmigai ir nebubusi, ir nieko tenai nėra. Štai mano filosofija! O su Gruška tuoj susituoksiu, ligi tik panorėsiu. Užtat kad su pinigais, gerbiamasis Aleksejau Fiodorovičiau, reikia tiktai panorėti – ir turėsi viską. Ivanas, matai, šito ir bijo, ir saugo mane nuo vedybų. O kita vertus, jeigu Mitka ves Grušką, tai Ivanas jo turtingą nuotaką pasičiups! Niekšas tavo Ivanas!

ALIOŠA: Koks jūs irzlus baisiai. Eitumėt, atsigultumėt.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Aš tą galvažudį Mitką norėjau į kalėjimą pasodinti, tik Ivanas atkalbėjo. Man būtų nusispjaut ant Ivano, bet... *(pasilenkęs į Aliošą, pakuždomis)* jeigu aš tą bestiją pasodinsiu į kalėjimą, jinai išgirs, kad pasodinau, – tuoj nulėks pas jį. O jeigu išgirs, kad tasai mane,

silpną senį, vos ne užmuštinai primušė, tai, ko gero, pames jį ir ateis manęs aplankyti... juk jos toks charakteris – viską atžagariai daryti. Pažįstu ją kaip nuluptą. O kaip, gal konjakučio išgertum?

ALIOŠA: Ne, dėkui, nereikia. O konjakučio ir jums nereikėtų gerti.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Tik vieną taurelę... Aš juk iš spintutės... (*Atrakina „spintutė“, prisipila, išgeria, spintutę užrakina*) Vanka nevažiuoja į Čermašnią – kodėl? Todėl, kad jam rūpi šnipinėti: ar daug aš Grušenkai duosiu, jeigu ateis. Visi niekšai! O Mitką aš nutrėkšiu kaip tarakoną. Aš juoduosius tarakonus naktį šlepetėmis traiškau: net trakšteli, kai užminu. Trakštels ir tavo Mitka. Tavo Mitka, nes tu jį myli. O Ivanas nieko nemyli. Ivanas ne mūsų žmogus. Tokie žmonės kaip Ivanas – tai, brolau, ne mūsų žmonės, o dulkės pasikėlusios... Pūstels vėjas, ir dulkių kaip nebūta... Buvau aš čia norėjęs per tave sužinoti apie Mitką: jeigu jam, sakysim, kyštelčiau tūkstantį, na kad ir porą, tai gal jis, ubagas ir pašlemėkas, sutiktų išsinešdinti iš čia, tiktai be Gruškos...

ALIOŠA: Aš paklausiu jį... jeigu visus tris tūkstančius...

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Nepaistyk! Nereikia dabar klausti, nieko nereikia. Aš jau kitaip galvoju. Aš ir be to jį kaip tarakoną sutraiškysiu. O ir tau nebėr ko pas mane veikti, eik sau.

(Alioša prieina atsisveikinti ir bučiuoja seniui į petį.)

Ką tu čia? Juk matysimės dar. O gal manai nebesimatysim?

ALIOŠA: Anaipol, aš tik šiaip.

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Ogi ir aš nieko, ir aš tik šiaip.

(Alioša išeina.)

Seni Aliošai pavymui:) Ei tu, klausyk, ateik kada nors greičiau, ir prie žuvienės, žuvienės išvirti liepsiu ypatingos. Rytoj, klausyk, rytoj ateik! (*Vėl prieina prie spintelės ir išgeria pusę taurelės*)
Daugiau nebegersiu!

6. Patrūkimas svetainėje

(Katerinos Ivanovnos svetainė. IVANAS, KATERINA IVANOVNA, jos TETA. Įeina ALIOŠA, Ivanas nori išeiti.)

KATERINA IVANOVNA *(Ivanui)*: Dar pabūkite valandžiukę. Noriu išgirsti nuomonę štai šito žmogaus, kuriuo aš pasitikiu visa savo būtybe. *(Sodina Aliošą greta savęs)* Jūs, Aleksejau Fiodorovičiaus, vakar savo akimis matėte visą tą... siaubą. Pareiškiu jums, kad aš negaliu nė su kuo susitaikinti... Nežinau net, ar bemyliu jį dabar. Man jo pasidarė gaila, o tai blogas ženklas meilei. Galbūt mano sprendimas pragaištingas man, tačiau aš jo nebekeisiu jokių būdu... Mano nuolatinis patarėjas ir vienintelis man bičiulis Ivanas Fiodorovičius palaiko mane ir pritaria mano sprendimui... Jis žino jį.

IVANAS: Taip, aš pritariu jam.

KATERINA IVANOVNA: Bet aš noriu, kad ir Aleksejus Fiodorovičius pasakytų, ar aš teisingai elgiuosi, ar ne.

ALIOŠA: Betgi aš nieko nesusigaudau tuose dalykuose...

KATERINA IVANOVNA: Tuose dalykuose, Aleksejau Fiodorovičiaus, dabar svarbiausia – garbė ir pareiga. Trumpai kalbant, aš jau apsisprendžiau: jeigu net jis ir vestų tą... paleistuvę, kuriai niekad, niekad atleisti negalėsiu, tai aš vis tiek nepaliksiu jo! Aš visą savo gyvenimą juo rūpinsiuosi. Ir kai su ana jis taps nelaimingas, o tai įvyks būtinai ir greit, tai tegul ateina pas mane, ir jis ras draugę, seserį... Aš jam būsiu dievu, kuriam jis melsis, – tai mažiausia, kuo jis turės atsilyginti man už savo neištikimybę ir už tą, ką vakar dėl jo iškentėjau... Aš pavirsiu jo laimės priemone, – ir tegul jis matys tai per visą savo gyvenimą! Štai visas mano sprendimas! Ivanas Fiodorovičius kuo įsakmiausiai pritaria man.

IVANAS: Aš tik pasakiau, ką galvoju. Kiekvienai kitai būtų čia liguistas lūžis, savęs išprievartavimas, o jums – ne. Kitai čia būtų neteisingas žingsnis, o jums – teisingas.

TETA: Bet juk tiktai šią minutę... O kas yra ši minutė? Tik vakarykštis įžeidimas – štai ką reiškia ši minutė!

IVANAS: Taip, taip, tačiau kada Katerinos Ivanovnos toks charakteris, tai ši minutė jai nesibaigs per visą jos amžių. Kas kitoms tik pažadas, tas jai – amžina, sunki, rūsti galbūt, bet tolydinė pareiga. Dabar, Katerina Ivanovna, jūs visą gyvenimą su kankinančiu skausmu kontempliuosite savo pačios jausmus, savo žygdarbį ir savo sielvartą...

TETA: O dieve, kaip viskas čia ne taip!

KATERINA IVANOVNA: Aleksejau Fiodorovičiaus, sakykite gi jūs! Man baisiai reikia žinoti, ką jūs man pasakysite!

(Ji paplūsta ašaromis, Alioša atsistoja)

Tai niekis, niekis! Tai nuo susijaudinimo, nuo praeitos nakties, tačiau šalia tokių dviejų bičiulių, kaip jūs ir jūsų brolis... Žinau, judu abu manęs niekad nepaliksime...

IVANAS: Deja, aš rytoj pat galbūt turėsiu išvykti į Maskvą ir jus ilgam palikti...

KATERINA IVANOVNA: Rytoj, į Maskvą! Bet... bet, dieve mano, kaip laimingai klostosi! Jūs pats, pats dabar galėsite Maskvoje tetai pasakyti viską apie mano būklę, visą dabartinį siaubą, kuo atviriausiai... laišku to niekaip, jokių būdu neperteiksi... O dabar man lengva bus parašyti, užtat kad jūs ten pas juos būsite ir viską išsiaiškinsite. O, kaip aš džiaugiuosi! Bet aš tik dėl to džiaugiuosi... Jūsų paties man, žinoma, niekas nepavaduos... Tuoj bėgu rašyti laiško...

TETA: O Alioša kaipgi? O Aleksejaus Fiodorovičiaus nuomonė, kurios jums taip būtinai reikėjo?

KATERINA IVANOVNA: To aš neužmiršau... Man būtinai reikalinga jo nuomonė... Kaip jis pasakys, taip ir bus... Aleksejau Fiodorovičiaus... Bet kas jums?

ALIOŠA: Aš niekad nemaniau, aš negaliu to įsivaizduoti!

KATERINA IVANOVNA: Ko?

ALIOŠA: Jis išvyksta į Maskvą, o jūs sušukote, jog džiaugiatės, – tai tyčia jūs taip sušukote! O po to ėmėte aiškinti, kad ne tuo džiaugiatės, bet, priešingai, apgailestaujate... Bet ir tą jūs tyčia suvaidinate... kaip teatre, kaip komedijoje suvaidinate!

KATERINA IVANOVNA: Teatre? Apie ką jūs, nesuprantu...

ALIOŠA: Aš nė pats nežinau. Man staiga tartum kas nušvito. Ta būtent prasme, kad jūs brolio Dmitrijaus galbūt visai nemylite... iš pat pradžių... O ir Dmitrijus galbūt irgi visai nemyli jūsų iš pat pradžių... o tiktai gerbia... Nežinau, kaip išdrįsau šitai dabar kalbėti, tačiau reikia gi, kad kas nors tiesą pasakytų... užtat kad niekas čia tiesos sakyti nenori...

KATERINA IVANOVNA: Kokios tiesos?

ALIOŠA: O štai kokios: šaukite čionai Dmitrijų – tegul jis atėjęs ima jūsų ranką ir brolio Ivano ranką ir tegul sujungia jūsų rankas. Jūs kankinate Ivaną vien todėl, kad jį mylite... o kankinate todėl, kad Dmitrijų mylite save prievartaudama... apsimestinai mylite!

KATERINA IVANOVNA: Jūs... jūs – dievo kvaišelis, štai kas jūs esate!

IVANAS (*susijuokęs pakyla*): Tu apsirikai, gerasis mano Alioša, – niekuomet Katerina Ivanovna manęs nemylėjo! Ji žinojo, kad aš ją myliu, nors niekad jai nesisakiau, – žinojo, bet manęs nemylėjo. Draugu jai irgi nesu buvęs nė vienos dienos... Ji laikė mane prie savęs, kad turėtų kam tolydžio keršyti. Ji keršijo man už visas nuoskaudas, gautas iš Dmitrijaus. Dabar aš išvykstu, bet žinokite, Katerina Ivanovna, jog jūs iš tikrųjų mylite tiktai jį! Ir juo jis įžeidinėja, juo labiau jį mylite. Štai čia ir yra jūsų patrukimas. Jeigu jis pasitaisytų, jūs tučtuojau jį mestumėt ir nebemylėtumėt. Tačiau jis jums reikalingas, kad galėtumėte be paliovos kontempliuoti savo ištikimybės žygdarbį ir prikaišioti jam neištikimybę... Žinau, to neturėčiau jums kalbėti... Bet aš juk išvykstu toli ir nebegrįšiu niekad. Aš nubaustas šimtąkart labiau už jus vien tuo, kad niekuomet jūsų nebepamatysiu. Sudieu. (*Išeina.*)

ALIOŠA: Ivanai, sugrįžk, Ivanai! Ne, ne, dabar jis nebegrįš jokiū būdu! Bet tai mano kaltė, aš pradėjau! Ivanas kalbėjo piktai, negerai. Neteisingai...

7. Traktieriuje

(Kambarys „Sostinės“ traktieriuje. Staliukas prie lango, atskirtas širmomis. Prie staliuko IVANAS. Įeina ALIOŠA.)

IVANAS: Gal tau užsakyti žuvienės ar dar ko nors, negi vien arbata gyvas būsi?

ALIOŠA: Žuvienės duokš, o paskui ir arbatos, esu alkanas.

IVANAS: O vyšnių uogienės? Atmeni, kaip tu mažas mėgdavai vyšnių uogienę?

ALIOŠA: Tu šitai atmeni?

IVANAS: Aš viską atmenu, Alioša, atmenu tave nuo vienuolikos metų. Nežinau net, ar mylėjau tave. Kai išvažiavau į Maskvą, pirmus metus neprisimindavau tavęs visai. O šičia esu jau ketvirtas mėnuo, ir ligi šiol dar mudu nesam išsišnekėję. Rytoj aš išvažiuoju, tad noriu dabar su tavimi susipažinti ir tave su manim supažindinti. O podraug ir atsisveikinti. Tu, regis, kažkodėl myli mane, Alioša?

ALIOŠA: Myliu, Ivanai. Brolis Dmitrijus sako apie tave: „Ivanas – kaip žemė“. Aš sakau: „Ivanas – mįslė“. Tu ir dabar man tebesi mįslė, tačiau šiek tirk jau pradėdau perprasti tave ...

IVANAS: Ir kas?

ALIOŠA: O tas, kad tu esi lygiai toks pat vaikinai, kaip ir visi vaikinai, toks pat jaunas, skaistaveidis, šaunus berniokas. Kaip, ne per daug tave įžeidžiau?

IVANAS: Atvirkščiai, nustebinau sutapimu! Aš dabar čia sėdėjau ir žinai, ką kalbėjau sau: jeigu net ir nebetikėčiau gyvenimu, nusivilčiau branginama moterimi, jeigu liaučiausi tikėjęs, kad pasaulyje esama kokios tvarkos, o įsitikinčiau, jog, priešingai, visa yra betvarkis, prakeiktas ir gal velniškas chaosas, net jei mane ištiktų visi žmogaus nusivylimo siaubai, – aš vis tiek norėčiau gyventi ir, syki pripuolęs prie tos taurės, nebesitrauksiu, kol išgersiu visą. Klausiau save daug sykių: ar yra pasaulyje tokia neviltis, kuri pergalėtų manyje tą padūkusį ir gal net nepadorų gyvenimo troškulį, ir nusprendžiau, jog, regis, nėra tokios... Gyventi norisi, ir gyvenu, ir nerūpi man jokia logika. Tegul aš netikiu pasaulio santvarka, tačiau brangūs man šitie lipnūs pavasarį išsiskleidžia lapeliai, brangus žydras dangus!

Brangus tūlas žmogus, kurį, ar tikėsi, nežinia už ką ir myli, brangus tūlas žmogaus žygdarbis, kurio vertę seniai gal jau nustojai tikėti, o vis tiek iš seno papratimo gerbi jį širdimi.

(Ieina PDAVĖJAS)

Va tau žuvienę atnešė, valgyk į sveikatą. Žuvienė puiki. Aš noriu į Europą nuvažiuoti, Alioša... Brangūs ten sulaidoti numirėliai, kiekvienas antkapio akmuo byloja apie tokį liepsningą buvusį gyvenimą, apie tokį karštą tikėjimą savo kilniais darbais, savo tiesą, savo kovą... jog aš pulsiau ant žemės ir bučiuosiu tuos akmenis ir verksiu... Lipnius pavasario lapelius, žydrą dangų aš myliu, štai kas yra! Čia ne protas, ne logika, – čia vidumi, visa savo vidaus būtybe myli, pirmutines savo jaunas galias myli... *(Susijuokęs)* Ar tu, Alioška, supranti ką nors iš to mano kliedesio, ar ne?

ALIOŠA: Per daug suprantu. Manau, kad visi turėtų pirmiausia pamilti patį gyvenimą.

IVANAS: Gyvenimą pamilti labiau negu jo prasmę?

ALIOŠA: Būtinai taip – pamilti pirma logikos, kaip tu sakai, ir tada tik man prasmė atsivers. Ar tu išties taip greitai išvažiuoji?

IVANAS: Taip.

ALIOŠA: O kaip Dmitrijus ir tėvas? Kuo tai baigsis tarp judviejų?

IVANAS: O man kas galvoj? Bene aš savo brolio Dmitrijaus sargas? Reikalus baigiau ir išvažiuoju. Aš va čia sėdėjau ir, kad žinotum, buvau benorįs užsisakyti šampano, atšvęsti pirmąjį savo laisvės valandą!

ALIOŠA: Tu apie savo meilę kalbi, Ivanai?

IVANAS: Taip. Aš įsimylėjau panelę, instituto auklėtinę. Kankinausi su ja, ir ji mane kankino. Bet jai reikės kokių penkiolikos ar dvidešimties metų, kol susiprotės, jog Dmitrijaus ji visai nemyli, o myli tik mane, kurį kankina. Alioška, aš vis dėlto užsakysiu šampano.

ALIOŠA: Ne, broli, negerkim verčiau. Tai tu būtinai išvažiuoji rytoj rytą?

IVANAS: Rytą? Gal ir rytą. Tik jau tą, kas mudviem rūpi, vis viena spėsime perkalbėti. Vieniems vieni dalykai galvoj, o mums, geltonsnapiams, kiti. Mums pirmų pirmiausia reikia amžinuosius klausimus išspręsti – štai mūsų rūpestis. Visa jaunoji Rusija dabar apie amžinuosius klausimus tik ir šneka. Kaip sykis dabar, kada seniai visi sukibo į praktinius reikalus. Juk rusų

jaunimėlis kaip iki šiol darbuojasi? Va, pavyzdžiui, šitas dvokiantis traktierius, va čia ir susieina. Pirmiau kaip gyvi nepažino kits kito, o išėję iš traktieriaus, vėl keturiasdešimt metų negirdės apie kits kitą, na, o čia susirinkę apie ką šnekas varinėja? Ogi apie pasaulinio masto reikalus, ne kitaip: ar yra dievas, ar yra nemirtingumas? O kurie į dievą netiki, tie apie socializmą, apie anarchizmą, apie visos žmonijos perdirbimą... Žinai, Alioša, būti rusu kai kada anaipol nėra protingas daiktas, na, o kuo dabar užsiėmęs rusų jaunimėlis, tai jau kvailesnio nieko įsivaizduoti nebegalima. Ir vis dėlto vieną rusų jaunikaitį, Alioška, aš baisiai myliu.

ALIOŠA: Kaip gražiai tu viską užbaigei...

IVANAS: Aš suartėti noriu su tavim, Alioša, nes neturiu draugų. Pamėginti noriu. Na, tai sakyk, nuo ko pradėti, – nuo dievo? Gal nuo klausimo, ar yra dievas?

ALIOŠA: Tu vakar pas tėvą paskelbei, jog nėra dievo.

IVANAS: Aš jau seniai nusistačiau negalvoti apie tai, ar žmogus sukūrė dievą, ar dievas žmogų. Beje, ir tau patariu niekad apie tai negalvoti, mano mielas Alioša, o labiausiai – apie dievą: ar jis yra, ar jo nėra? Juk mudviem dabar kokia užduotis prieš akis?.. Kas aš tau galėčiau paaiškinti savo esmę, tai yra kas aš per žmogus, į ką tikiu ir ko tikiuosi, juk taip?.. Na, tad įsivaizduok, kad galutinėj išvadoj aš šito dievo pasaulio nepripažįstu, nors ir žinau, kad jis egzistuoja, vis tiek aš jį visiškai neigiu.

ALIOŠA: Tu man paaiškinsi, dėl ko „pasaulio nepripažįsti“?

IVANAS: Žinoma, paaiškinsiu, į tai ir kalbą lenkiu... Turiu tau prisipažinti vieną dalyką: aš niekad negalėjau suprasti, kaip galima mylėti artimą. Artimo žmogaus, mano išmanymu, kaip tiktai negalima mylėti, nebent jau tolimą... Kad būtų įmanoma pamilti žmogų, reikia, kad jis būtų slaptingas, bet ligi tik žmogus pasirodo, koks yra, – meilės kaip nebūta. Man regis, Kristaus meilė žmonėms yra stebuklas, neįmanomas žemėje. Tiesa, jis buvo dievas. Tačiau mes juk ne dievai. Tu vaikelius myli, Alioša? Žinai, kad myli, užtat bus tau suprantama, kodėl dabar noriu vien apie juos kalbėti.

ALIOŠA: Tu kalbi, o veidas tavo toks keistas...

IVANAS: Štai istorija. Mažutės, penkiametės mergytės ėmė neapkęsti tėvas ir motina, „garbingi ir aukšto rango žmonės, išmokslinti ir išauklėti“. Jie mušė ją, plakė rykštėmis, spardė kojom. Galiausiai priėjo pačią rafinuotumo viršūnę: spiginančiame šaltyje užrakino ją visai nakčiai išvietėje... Ar tu supranti šitai, kad mažytė būtybė, dar neįstengianti net suvokti, kas su ja daroma, nešvankioj

vietoj, patamsy ir šaltyje mušasi mažiūčiu kumšteliu į skausmu patrūkusią krūtintę ir rauda kruvinomis, nekaltomis ašaromis, šaukdamasi į „dievulį“, kad apgintų ją, – ar tu supranti šitą kliedesį, drauge mano ir broli mano! Be šito, sako, žmogus nė gyvenimo negalėtų nugyventi, nes nepažintų gėrio ir blogio. O velniam jį pažinti, tą gėrį ir blogį, jeigu šitokia kaina? Taigi visas pažinimo pasaulis tada nevertas šito kūdikio ašarų ir šauksmo į „dievulį“... Dar vienas paveikslėlis, tiktai vienas... Buvo šimtmečio pradžioj generolas, be galo turtingas dvarininkas... Šunidė, šimtai šunų ir bene šimtas šunininkų... Ir šit dvaro tarno vaikas, mažas berniukas, vos aštuonerių metų, žaisdamas netyčia sviedė akmenį ir pamušė koją generolo mylimam skalikui. Čiupo berniuką, atėmė iš motinos, įkišo į belangę, visą naktį ten išlaikė, o rytą, tik išaušus, išsiruošė generolas su visu paradu į medžioklę! Aplinkui sustatyti visi dvartarniai, kad gautų pamoką, o visų priešakyje nusikaltusio berniuko motina. Berniuką generolas liepė nurengti nuoga, aišku, nurengia vaikelį, jis dreba, apkvaišęs iš baimės. „Varykit jį!“ – komanduoja generolas. „Bėk, bėk!“ – rėkia jam šunininkai, vaikelis bėga... „Uži, už!“ – sukriokia generolas ir paleidžia ant jo visą pulką kurtų. Užpjūdė motinos akyse, šunys sudraskė vaiką į gabalus!.. Na, tai ką tokiam? Sušaudyti? Kad patenkintume doros reikalavimą – sušaudyti? Sakyk, Alioša!

ALIOŠA (*tyliai*). Sušaudyti!

IVANAS: Bravo! Jau jeigu tu taip sakai, vadinasi...

ALIOŠA: Aš pasakiau nesąmonę, bet...

IVANAS: O taigi, kad bet... Nesąmonėmis pasaulis laikosi. Aš vien vaikelius ėmiau tam, kad išeitų akivaizdžiau. Apie kitas žmonių ašaras, kurių prisigėrusi visa žemė nuo plutos iki centro, – aš jau nebesakau nė žodžio... Kas man iš to, kad visuotinai viskas juda ir eina į pusiausvyrą!... Man reikia atpildo, kitaip juk sunaikinsiu pats save. Ir atpildas turi būti ne begalybėje kur nors ir kada nors, o čia pat žemėje, ir kad aš pats jį pamatyčiau. Klausyk: jeigu visi turi kentėti, kad kentėjimais išpirktų amžiną harmoniją, tai kuo čia dėti vaikai, pasakyk, meldžiamasis? Dėl ko turi kentėti ir jie, kam jiems kentėjimais pirkti harmoniją? Ir jei vaikų kentėjimai eina papildyti sumai, reikalingai nupirkti tiesai, tai aš pareiškiu iš anksto, jog visa tiesa neverta tokios kainos. Ir dar: nenoriu, kad motina apsikabintų su kankintoju, šunimis užpjudžiusiu jos vaiką! Jai nevalia jam atleisti! Nenoriu harmonijos, iš meilės žmonijai nenoriu. Per daug brangiai įkainota harmonija, mūsų kišenė tiek neišneša mokėti. Užtat aš savo bilietą gražinu nieko nelaukęs. Ne dievo aš nepriimu, Alioša, o tiktai bilietą jam pagarbiai gražinu.

ALIOŠA (*tyliai*). Tai maištas.

IVANAS: Maištas? (*Susimąstęs*). Žmogaus būties paslapyje svarbiausia ne tai, kad gyveni, o tai, kam gyveni... Be aiškaus supratimo, koks yra gyvenimo tikslas, žmogus nesutiktų gyventi ir veikia save sunaikintų, negu liktų žemėje.

ALIOŠA: Broli, tu netiki į dievą.

IVANAS: Aš gi tau sakiau: kaip tik kaip nors ligi trisdešimties metų ištvėrčiau, o tada – taurę į žemę!

ALIOŠA: O lipnūs lapeliai, o brangūs kapai, o žydras dangus, o mylima moteris? Su tokiu pragaru krūtinėje argi tai įmanoma? Ne, tu važiuoji tiktai prisidėti prie jų... o jeigu ne, tai nusižudysi, neištversi!

IVANAS: (*su šalta šypsena*) Yra tokia jėga, kuri viską ištvėrs!

ALIOŠA: kokia jėga?

IVANAS: Karamazovinė... Karamazovų niekšybės jėga.

ALIOŠA: Atseit – pasinerti paleistuvystėje?.. Todėl, kad „viskas leista“? Viskas leista, taip?

IVANAS: (*susiraukęs*). A, tai tu vakarykščio žodžio nusitversi?.. (*Nusišaipto*) Formulės „viskas leista“ aš neišsižadėsiu, na ir ką gi, už tai tu manęs išsižadėsi, taip?

(*Alioša prieina ir pabučiuoja*)

Dėkui. O dabar – tu į dešinę, aš į kairę – ir gana... Sudie, pabučiuok mane dar sykį, va taip, ir eik sau...

(*Broliai išsiskiria*)

8. Ivanas ir Smerdiakovas

(Ant suoliuko palei tvorą SMERDIAKOVAS su gitara ir MARJA KONDRATJEVNA, gretimo namelio šeimininkės duktė).

SMERDIAKOVAS *(dainuoja, akomponuodamas sau gitara):*

Traukia galybė stipriausia

Mane prie mieliausios.

Viešpatie aukščiausias,

Globok maloniausiai

Ir ją, ir mane,

Ir ją, ir mane,

Ir ją, ir mane!

MARJA KONDRATJEVNA: Dainuokite, dainuokite toliau! Koks jūs išmintingas visame kame, ir kaip jūs taip visa ką perpratote?

SMERDIAKOVAS: Aš dar ir ne tą galėčiau, jei ne mano tokia dalia nuo pat mažystės. Aš duelyje iš pistoleto nupilčiau tą, kas man išstartų, kad aš benkartas, todėl kad be tėvo iš Pasmirdėlės atsiradęs... Turguj kalbėjo, kad ji vaikščiojusi su kaltūnu ant galvos, o augumo tebuvo dviejų aršinių su kruopelyte. Kam su kruopelyte, kad galėtų pasakyti su trupučiu, kaip visi kalba. Bet mat muzikiška pagaila – vieni muzikiški jausmai. Argi gali rusų muzikas turėti jausmų kaip apsišvietęs žmogus? Aš visos Rusijos neapkenčiu. Kaip gerai būtų buvę, jei dvyliktaisiais metais būtų mus nukariavę kad ir tie prancūzai: protinga nacija būtų nukariavusi visiškai kvailą naciją... Rusams reikia kailį dyžti, kaip teisingai kalbėjo vakar Fiodoras Pavlovičius, nors jis ir pusgalvis, ir visi jo vaikai pusgalviai. *(Dainuoja).*

Nord tu ir viliosi,

Aš sau išvažiuosiu,

Sostinėj gyvensiu,

Gersiu ir uliosiu,

Ir bus man viskas niekis!

Bus viskas, viskas niekis!

Bus absoliučiai viskas niekis!

(IVANAS prieina prie suoliuko. SMERDIAKOVAS nutyla, MARJA KONDRATJEVNA išeina, stengdamasi neatkreipti į save dėmesio).

IVANAS: Kaip tėtušis, dar miega, ar jau nubudo?

SMERDIAKOVAS: Dar teikiasi miegoti. Žiūriu aš į jus, pone, ir stebiuosi.

IVANAS: Kuo gi tu stebiesi?

SMERDIAKOVAS (*šypsodamas*): kodėl jūs, pone, į Čermašnią nevažiuojate?

IVANAS: Ko man į Čermašnią važiuoti?

SMERDIAKOVAS: Taigi pats Fiodoras Pavlovičius taip maldavo jus.

IVANAS (*šturkščiai*): E, po velnių, kalbėk aiškiai, ko tau reikia?

SMERDIAKOVAS: Šiaip sau, pone, iš kalbos išėjo... (*Po pauzės*) Baisi mano padėtis, Ivanai Fiodorovičiaui... Abudu visiškai paklaikę... Aš apie jūsų tėtušį ir jūsų broliuką Dmitrijų Fiodorovičių. Šit ponas atsikels dabar, Fiodoras Pavlovičius, ir ims kabinėtis: „Dar neatėjo?“ – ir taip ligi pat vidunakčio. Iš kitos pusės, kai tiktai pritems, jūsų broliukas su ginklu rankose prisistatys: „Žiūrėk tu man, rakaili, barštininke: neduosi žinios, kad atėjo, – nušausiu tave patį pirmutinį“. Ir taip jie kasdien vis labiau niršta, kad kitąsyk, pone, galvoju sau galą pasidaryti iš to baisumo. (*Patylėjęs*). Tikriausiai manau, pone, rytoj mane ilgas nuomario priepuolis ištiks. Sykį jis mane kamavo tris dienas, nukritau nuo aukšto tada. Numirti galėjau, pone.

IVANAS: Bet juk, sako, nuomario negalima iš anksto nujausti... kaipgi tu šneki, kad rytoj užeis? Be to, anąsyk tu nukritai nuo aukšto.

SMERDIAKOVAS: Galiu ir rytoj nukristi... Jei ne nuo aukšto, tai į rūsį įgriūsiu, į rūsį irgi kasdien vaikštau...

IVANAS (*tyliai*): Paistai kažį ką... O gal tu rytoj apsimesti nuomariu ketini trims dienoms? A? Ko tu vis baiminiesi dėl savo gyvybės? Neužmuš jis tavęs, užmuš, tik ne tave!

SMERDIAKOVAS: Užmuš kaip musę, pone. O labiausiai bijau, kad jam už bendrininką nebūčiau priskaitytas, kai savo gimdytojui ką netinkama padarys, užtat kad aš jam tuos ženklus kaip didžiausią paslaptį išdaviau.

IVANAS: Kokius ženklus? Velnias tave griebtų, kalbėk aiškiau!

SMERDIAKOVAS: Mudu čia su Fiodoru Pavlovičiu turim vieną tokią paslaptį. Mano ponas, matote, kai tiktai prieina, taip sakant, naktis, tai ima tuoju ir užsirakina iš vidaus. O man – nemiegoti, o budėti ir laukti ligi vidurnakčio, kada Agrafena Aleksandrovna ateis. Ji, sako ponas, saugojasi jo, atseit Dmitrijaus Fiodorovičiaus, užtat ateis pas mane naktį, galukiemiais. Ir jeigu ji ateis, tai tu pabelsk man į duris ar į langą dukart tyliau, va šitaip: dunks, dunks, o paskui tris kartus tankiau, tuk-tuk-tuk, – ir aš suprasiu, kad ji atėjo, ir duris atrakinsiu. O kitas ženklas, jei kas labai svarbaus: tuk-tuk, paskui dar vieną kartą. Tai va, šitie ženklai Dmitrijui Fiodorovičiui dabar žinomi.

IVANAS: Kaip tu drįsai išduoti juos?

SMERDIAKOVAS: Taigi iš baimės vis. Juk čia viską labiausiai ir daro tas vienas Dmitrijus Fiodorovičius. Jis taip pat visai tikrai žino, kad Fiodoras Pavlovičius turi paruošęs didelį voka, o jame trys tūkstančiai, ir užrašyta: „Mano angelui Grušenkai, jei panorės ateiti.“ Va dėl to ir galvasuktis, pone.

IVANAS: Niekus kalbi! Dmitrijus neis grobti pinigų... jis galėjo vakar užmušti tėvą dėl Grušenkos, bet grobti neis!

SMERDIAKOVAS: jam dabar baisiai reikia pinigų, papjautinai. O tuos tris tūkstančius jis žiūri kaip į savus: „Man, – sako, – tėvas dar tris tūkstančius skolingas“. O prie to dar pridėkim, kad Agrafena Aleksandrovna, jeigu tik norės, padarys taip, kad ją ves patsai ponas, atseit Fiodoras Pavlovičius... Tada nei Dmitrijui Fiodorovičiui, nei jums su broliu Aleksejumi Fiodorovičiu nieko po tėvo mirties nebeteks, nė rublio, pone, užtat kad Agrafena Aleksandrovna tam ir tekės už jo, kad galėtų viską persirašyti sau. O jeigu jūsų tėvas numirtų dabar, tai kiekvienam iš jūsų po keturiasdešimt

tūkstančių išeitų užtikrintai, nes testamentą mano ponas juk nėra surašęs... Visa tai Dmitrijus Fiodorovičius žino puikiai...

IVANAS (*jį pertraukdamas*): Tai kam tu mane į Čermašnią važiuoti kurstai, jeigu taip? Išvažiuosiu, o pas jus štai kas atsitiks.

SMERDIAKOVAS (*tyliai*): tikra teisybė, pone. Jumis dėtas... aš visa tai mesčiau tučtuojau... užuot sėdėjęs arti tokių dalykų...

IVANAS (*atsistojęs nuo suoliuko*): Tu atrodo besąs didelis idiotas ir, tikrų tikriausiai... baisus niekšas! Aš rytoj į Maskvą išvažiuoju, – rytoj anksti rytą, – ir viskas!

SMERDIAKOVAS: Taip visų geriausia, pone, tik Maskvoje jus galėtų patrukdyti... jeigu čia kas nors tokio, taip sakant...

IVANAS: O iš Čermašnios negalėtų taip pat iššaukti... jeigu čionai kas nors tokio?

SMERDIAKOVAS (*pašnibždom*): Taip pat, pone, ir iš Čeremašnios... patrukdyt...

IVANAS (*nusijuokęs*): O aš imsiu... ir nuvažiuosiu į Čermašnią...

SMERDIAKOVAS (*su giliu įsijautimu*): Vadinasi, teisybę sako žmonės, kad su protingu žmogumi ir pasikalbėti įdomu.

9. Svogūno laiškas

(Grušenkos kambarys. GRUŠENKA guli ant sofos. Triukšmas prieškambaryje).

GRUŠENKA *(išsigandusi)*: Kas ten?

FENIA *(žiūri pro duris)*: Ne jis, ne, čia kiti. Šitie nieko.

(Įeina RAKITINAS ir įveda už rankos Aliošką)

GRUŠENKA: Ak čia tu, Rakitka. Išgąsdinai mane. Su kuo gi? Viešpatie, štai ką tu atsivedei!

RAKITINAS: Nagi, pasakyk, kad žvakių atneštų!

GRUŠENKA: Žvakių... Žinoma. Fenia, atnešk žvakę. *(Šypsodama, Aliošai)*. Nebijok tu manęs, Alioša, balandėli, aš baisiai džiaugiuosi, kad atėjai. Maniau, Mitia braunasi. Pasakiau jam, kad einu pas savo senį ir visą vakarą pinigų skaičiuosiu. Jis viena manimi tepasitiki. Mitia ir patikėjo, o aš namie užsirakinau, laukiu vienos tokios žinios. Fenia! Bėk prie vartų, gerai pažiūrėk, ar nėra kur nors kapitono. Aš Mitios, Alioša, bijau.

RAKITINAS: Ko tu šiandien Mitenkos taip bijai?

GRUŠENKA: Žinios laukiu, vienos tokios aukso žinelės, todėl Mitenka ir nereikalingas dabar visai. Alioša, balandėli, – nei lauktai, nei tikėtai, viešpatie, kaipgi tu čia pas mane atsiradai. Sėskis ant sofos, va šitaip, dobilėli mielas. Ir kuo aš tavimi taip džiaugiuosi, Alioša, pati nežinau.

RAKITINAS: Taip jau ir nežinai! Pirma nedavei man ramybės, kaulijai, atves ir atves, tai turėjai tikslą.

GRUŠENKA: Pirma aš kitą tikslą turėjau. Leisk man, Alioša, ant kelių tau pasėdėti, va šitaip!

(Sėdasi jam ant kelių). Įlinksminsiu aš tave, berniuk dievotasis! Jei liepsi – nušoksiu!

RAKITINAS: Gana niekus taukšti! Šampano duok, skolinga juk esi, pati žinai!

GRUŠENKA: Skolinga, tikrai. Aš jam šampano žadėjau, Alioša, jei tave atves. Fenia, nešk šampaną, tą butelį, kur Mitia paliko. Aš kad ir šyksti, o butelį pastatysiu, ne tau, Rakitka, tu grybas, o jis – kunigaikštis! Tai va, išgersiu ir aš su jumis, pasiausti norisi!

RAKITINAS: Kas čia tau dabar užėjo, ir kokia toji „žinia“ – galima paklausti, ar paslaptis?

GRUŠENKA: Karininkas atvažiuoja, Rakitinai, karininkas mano atvažiuoja! Jis Mokraje yra, iš ten estafetę atsiųs. Sėdžiu ir laikiu estafetės. Mitenka dabar, jei sužinotų, užmuštų mane. Tylėk, Rkitka, neminėk man Dmitrijaus Fiodorovičiaus: širdį jis man sudraskė. Nenoriu apie tai galvoti. Štai apie Aliošką galiu galvoti... Nusišypsok tu man, balandėli, pralinksmėk... Aš, Alioša, vis maniau, kad tu pyksti ant manęs, dėl panelės tos pyksti, kasd taip įvyko. Ir blogai išėjo, o „gerai“. Tik vis bijojau, kad tu nebūtum supykęs... Ar tiki, Alioša: aš myliu tave visa širdimi!

RAKITINAS: O kadrininkas? O žinelė iš Mokrajos?

GRUŠENKA: ten vienas dalykas, o čia kitas. Aš Aliošą kitaip myliu. Tiesa, Alioša, turėjau pirma vieną klasingą mintį dėl tavęs. Bet juk aš nenaudėlė, aš juk padūkėlė, na, o uižeina tokia minutė, jog žiūriu į tave, Alioša, kaip į savo sąžinę. Žiūriu į tave, ir gėdijuosi savęs, visos savęs gėdijuosi...

(FENIA įeina su padėklu, ant jo butelis ir trys bokalai).

RAKITINAS: Šampano atnešė! Alioša, imk bokalą! Šampano ne kasdien pasitaiko. Gruša, imk bokalą, gerk ir tu...

ALIOŠA *(ima bokalą, nugeria gurkšnį ir stato atgal):* Ne, verčiau negerti.

GRUŠENKA: tai ir aš negersiu, kad taip. Gerk, Rakitka, vienas visą butelį.

RAKITINAS: ko čia praskydai! O pati jam ant kelių sėdi! Jam, sakysim, sielvartas, o tau kas?.. Senelis jo mirė, senelis Zosima...

GRUŠENKA: Tai numirė senelis Zosima! Viešpatie, o aš ir nežinojau. *(Žegnojasi).* Viešpatie, o aš gi jam ant kelių sėdžiu!

ALIOŠA: Rakitinai, pažiūrėk į ją: tu matai, kaip ji manęs pagailėjo? Ėjau čia ir tikėjausi rasti piktą sielą... o radau seserį... Agrafena Aleksandrovna, aš apie tave kalbu...

RAKITINAS *(juokiasi):* Ji tave praryti norėjo, ar žinai tu šitą?

GRUŠENKA *(pašokusi iš vietos).* Liaukis, Rakitka! Tu, Alioša, tylėk, nes nuo tavo žodžių man sarmata darosi... Ir tu, Rakitka, tylėk. Aš tyegu ir pikta, o vis tiek svogūno laišką padaviau. !

RAKITINAS: kokio svogūno, kokį laišką? Fu, po velnių, tartum į beprotnamį patekau!

GRUŠENKA: Matai, Aliošėčka, yra tokia pasaka, aš ją dar maža girdėjau. Kitą kartą, sako, gyveno tokia boba, pikčiurna neregėta. Pagyveno ir numirė. Ir neliko po jos nė vieno gero darbo. Sugriebė ją velniai ir įbloškė ją į ugnies ežerą. O angelas sargas galvoja, galvoja, ką čia gerto prisiminus apie ją dievui pasakyti. Prisiminė ir sako: ji sykį darže nuskynė vieną svogūno laišką ir padavė elgetai pavargėlei. Ir tarė dievas: imk tą patį svogūno laišką, atkišk dabar jai į ugnies ežerą, ir tegul kabinasi: jeigu ištrauksi, tegul eina į rojų, bet jei nutrūks, tai boba ir liks, kur yra. Nubėgo angelas, atkišo bobai svogūno laišką, – še, sako, boba, kabinkis, ištrauksiu. Būtų jau ištraukęs, bet kiti nusidėjėliai sujudo į ją kabintis, kad ir juos kartu ištrauktų. O boba kad padūko spardytis, rėkti: „Mane traukia, ne jus, mano svogūnas, ne jūs“. Kai tik ji šitaip pasakė, svogūno laiškas pauš, ir nutrūko. Ir nukrito boba į ežerą, ir dega tenai ligi pat šiai dienai. Aš pati, Alioša, ir esu toji pikčiurna boba, per visą gyvenimą gal tik vieną kokį svogūno laišką tepadavusi... Ech, išpažinsiu visą savo kaltę: aš, Alioša, taip geidžiau tave susigauti, jog Rakitkai dvidešimt penkis rublius pažadėjau, jei tave atves. Pala, Rakitka, tuoj! *(Ima piniginę, ištraukia popierinį pinigą).*

RAKITKA: Ką čia niekus!

GRUŠENKA *(sviedžia jam pinigą):* Pasiimk, Rakitka, skolą, neatsisakysi gi turbūt.

RAKITINAS: Kur ten atsisakysi!

GRUŠENKA: Tylėk, Rakitka! Sėsk į kampą ir tylėk, kaip mano liokajus. O dabar, Alioša, visą teisybę tau išklosiu, kad pamatytum, kokia iš manęs šlykštynė! Tu, Alioša, nusigrėždavai nuo manęs, eini, būdavo, pro šalį – akis nuleidi. Niekina mane, galvoju. Įširdau visiškai. Prarysiu jį, nusprendžiau. Prarysiu ir pasijuoksiu! Matai, kokia pikta kalė esu, o tu mane seseria pavadinai!... Štai dabar parvažiavo mano skriaudikas, sėdžiu ir laikiu žinios. O prieš penkerius metus, būdavo, žmonių šalinuosi, raudu, per naktis nemiegu – galvoju: „Kur dabar jis, mano skriaudikas? Juokiasi turbūt, su kita išmainęs“, kad tik jį pamatyčiau, sutikčiau: „Na, atkeršysiu gi aš jam!“. O kai sumetu, kad juk nieko jam nepadarysiu, tai puolu iš lovos ant grindų ir virpu, virpu lig aušros... Paskui ėmiau kapitalą krauti, beširdė pasidariau – ką, manai, proto įgavau? Taigi ne, kokia buvau mergiščia, tokia likau, guliu ir griežiu dantimis visą naktį: „Na, atkeršysiu aš jam, na, atkeršysiu!“ O prieš mėnesį ateina laiškas: beparvažiuojas, našlys palikęs, su manimi pasimatyti norįs. Kvapą man užgniaužė, viešpatie, o parvažiuos – tiktai švilptelės man, tai kaip šunelis pas jį nušliaušiu, plaktas, nusikaltęs šunelis! Ir pati savimi netikiu: ar aš niekšė, ar ne niekšė, bėgsiu pas jį, ar nebėgsiu?.. Su Mitia žaidžiau, kad nereikėtų pas aną bėgioti... Ir niekas nežino visame pasaulyje, kaip man dabar yra, ir negali žinoti... Nes aš gal

šiandien ten važiuodama peilį pasiimsiu, dar neapsisprendžiau... *(Nebaigusi užsidengia veidą rankom, puola ant sofos ir rauda).*

ALIOŠA: Miša, tave įžeidė ji, bet nepyk. Negalima iš žmogaus sielos tiek reikalauti... Šita siela dar nepažįsta ramybės... Reikia pagailos turėti. Ir nepasiims ji peilio, nepasiims... Nežinau, ar tu, Miša, toks, bet aš ne toks... Šiandien aš, ką tik, pamoką gavau...

GRUŠENKA: Tuščia jo, Alioša, radai kam kalbėti. Pasakyk tu man: ar tą skriaudiką savo myliu ar ne? Nuspręsk, Alioša, atleisti jam ar ne?

ALIOŠA *(šypsodamas):* Taigi jau atleidai.

GRUŠENKA: juk iš tikrųjų atleidau. Tai kokia netikusi širdis. Už mano netikusią širdį! *(Griebia nuo stalo bokalą, geria ir užsimojusi duoda jį į grindis).* O gal ir neatleidau dar... pakovosiu dar su ta savo širdimi. Aš, Alioša, tų penkerių metų ašaras savo baisiai pamilau... Gal nuoskaudą savo tik ir pamilau, o ne jį visai!

RAKITINAS *(kandžiai):* O kam taip išsipustei?

GRUŠENKA: Neišmanai tu, Rakitka, kam išsipusčiau! Juk jis mane paliko septyniolikos metų, nugeibusią verksnę. Gal aš eisiu jo sutikti, ir pakerėsiu, ir įkaitinsiu jį: „Matai, kokias aš dabar, na, tad ir užteks tau, – per barzdą varvėjo, burnoj neturėjai!“ Padūkusi aš, Alioša, arši. Nusiplėšiu apdarą, sužalosiu save, veidą nusideginsiu, peiliu susiraižysiu – ir eisiu kalėdoti... Panorėsiu – rytoj pat Kuzmai išsiųsiu visa, ką jis man sudovanojo, o pati visą amžių dienininke vaikščiosiu!... O aną išvysiu, anam špygą parodysiu, anas pamatyti manęs negaus! *(Krinta ant pagalvės, kratydama nuo verksmo).*

RAKITINAS *(stodamas):* Metas, vėlu jau...

GRUŠENKA: Nejau tu išeiti nori, Alioša?

RAKITINAS: Negi nakvos pas tave! Bet jeigu jis nori – tegu!

GRUŠENKA *(įnirtingai):* Nutilk, tu piktybe, – tu niekados nekalbėjai man tokių žodžių, kokių jis man pasakyti atėjo.

RAKITINAS: Ką jis tokio tau pasakė?

GRUŠENKA: Nežinau, neišmanau, tik širdis mano kitokia pasidarė... Pagailėjo manęs pirmutinis, štai kas! (*Puola prieš Aliošą ant kelių*). Ko tu anksčiau neatėjai! Aš visą gyvenimą tokio kaip tu laukiau... tikėjau, kad ir mane, šlykščią, kas nors pamils, ne vien dėl mano gėdos...

ALIOŠA: Ką aš tokio tau padariau? Svogūno laišką tau padaviau, visų mažąjį svogūno laišką tiktai!...

FENIA (*įbėga su laišku rankoje*): Ponyte, balandyte, estafetė atsuoliavo. Tarantasas iš Mokrojės atsitrenkė jūsų paimti, vežikas Timofėjus su trikinke...

GRUŠENKA (*griebia laišką iš jos rankų, perskaito*): Pašaukė! Švilptelėjo! Šliaužki, šuneli! (*Po pauzės*) Važiuoju! Penkeri mano metai! Sudieu, Alioša, nulemta mano dalia... Išskrenda Grušenka į naują gyvenimą... Neminėk manęs piktuojų ir tu, Rakitka! Gal aš mirties patikti einu! (*Išbėga*).

RAKITINAS: Na, jai dabar mes nebe galvoj! Einam...

GRUŠENKA (*prigrįžusi*): Aliošėčka, atsisveikink mano vardu su savo broliuku Mitenka, sakyk, tegu nemini manęs piktuojų. Ir dar pasakyk: “Niekšui atiteko Grušenka, o ne tau, kilniam vyrui!” Ir pridėk, jog mylėjo jį Grušenka vieną valandėlę, tik vieną valandėlę temylėjo, – bet kad jis tą valandėlę visą gyvenimą atmintų!.. (*Išbėga*).

(*Girdėti, kaip nuvažiuoja trikinke*).

RAKITINAS (*juokiasi*): Papjovė brolelį Mitenką, o dar liepia visą gyvenimą atminti. Lenkas jis, tasai jos karininkas, jis muitinėje tarnavo kažkur Kinijos pasieny... Iš tarnybos, girdėt, išvytas. Užuodė dabar, kad Grušenka gražaus pinigėlio beturinti, na ir grįžta...

(*ALIOŠA išeina. RAKITINAS paskui jį. Fenia pradeda ruoštis. Įbėga MITIA. Pamačiusi jį, Fenia ima klykti iš baimės*).

MITIA: Rėki? Kur ji?

(*Fenia tyli, Mitia puola jai į kojas*).

Fenia, dėl pono dievo meilės, pasakyk, kur ji?

FENIA: Ponuli brangus, ničnieko nežinau, mieliausias Dmitrijau Fiodorovičiaus, nors užmušk, nežinau, nieko nežinau...

MITIA: Meluoji! Jau vien iš tavo baimės žinau, kur ji!..

(Puola prie durų, iš stovinčios ant stalo varinės pietos pasigrobia grūstuvą ir išbėga).

FENIA: Kam jis tą grūstuvą pasigrobė?.. *(Suplojusi rankom).* O viešpatie, jis užmušti kažką nori!

Pirmosios dalies galas

ANTROJI DALIS

10. Mokroje

(Svečių kambarys užėjo. Prie stalo ant krėslo sėdi GRUŠENKA, greta jos KALGANOVAS, kitapus stalo MAKSIMOVAS, ant sofos pan MUSIALOVIČ ir pan VRUBLEVSI. Įeina MITIA. Grušenka rikteli persigandusi).

MITIA: Ponai, aš... Aš nieko. Nebijokit... Aš... aš irgi važiuoju. Ponai, pravažiuojančiam keleiviui... galima su jumis iki ryto?

MUSIALOVIČ: Pone, mes čia privačiai. Yra ir kitų kambarių.

KALGANOVAS: Tai čia jūs, Dmitrijau Fiodorovičiau! Sėskit su mumis, labas vakaras!

MITIA *(spausdamas jam ranką):* Labas vakaras, brangusis žmogau...

KALGANOVAS *(juokiasi):* Ai kaip stipriai jūs spaudžiate, pirštus sutriuškinsite!

GRUŠENKA: Va taip jis visada spaudžia, visada taip!

MAKSIMOVAS: Sveiki gyvi, pone.

MITIA: ponai, aš... aš norėjau paskutinę savo dieną ir valandą praleisti tame pačiame kambaryje... kur ir aš dievinau... savo karalienę! Išgerkim, pone, ir tebūnie taika. Tuoju atneš vyno... Atsivežiau štai. *(Išsitraukia iš kišenės stambų pluoštą popierinių pinigų).* Aš noriu muzikos, trenksmo, triukšmo, visko, kaip anksčiau. Savo džiaugsmo dieną paminėsiu paskutiniąją savo naktį!

MUSIALOVIČ: Jeigu leis mano kruliova...

GRUŠENKA: Kruliova – tai karalienė, taip? Žinote, juokas man iš jūsų, kaip jūs kalbate. Sėskis, Mitia. Negąsdink, meldžiamasis. Negąsdinsi? Jei ne – džiaugiuosi tavimi... Mitia, aš esu labai linksma, girdi tu? Aš noriu, kad jis sėdėtų su mumis, noriu! O jei jis išeis – ir aš išeisiu!

MUSIALOVIČ *(bučiuoja Grušenkai rankutę):* Mano karalienės valia – man įstatymas! Proše paną į mūsų kompaniją!

GRUŠENKA: tai tu vėl atvažiavai paūžauti, taip? O kad šampano atvežei, tai puiku. Aš ir pati gersiu... Įsidėk tu tuos pinigus į kišenę! Iš kur gavai tiek daug?

(Šeimininkas atneša atkimštą butelį šampano ir stiklines)

MITIA: dar, dar vieną butelį! Už Lenkiją, panove, geriu už jūsų Lenkiją!

MUSIALOVIČ: Bardzo mi to milo, pane, wypijem.

MITIA: na, o ko gi mes sėdim? Ką veikti imsime?

MAKSIMOVAS: Bankelį gal suloštume, kaip anąsyk...

MITIA: Banką? Labai puiku!

MUSIALOVIČ: Puzno, pane.

GRUŠENKA: Puzno? Ką reiškia tas puzno?

MUSIALOVIČ: Tai reiškia vėlu, pani, vėlus laikas.

GRUŠENKA: Ir vis jiems vėlu, ir vis jiems negalima! Patys nuobodžiauja, tai nori, kad ir kitiems nuobodu būtų.

MUSIALOVIČ: Dievaite mano! Co muviš, to sens tane. Vidzen nelasken, i jestem smutny. *(Mitiai)*. Jestem gotuv, pane.

MITIA *(išsitraukia pinigų)*: Pradėk, pane! Aš tau daug pralošti noriu. Imk kortas, statyk banką.

MUSIALOVIČ: Kortos kad iš šeimininko būtų, pane.

MITIA: Iš šeimininko? Gerai. *(Šeimininkui)*. Kortas!

(Šeimininkas atneša neatplėštą kaladę kortų. Lošimas pradedamas).

MAKSIMOVAS *(Mitiai, patylom)*: Gal duotumėt man penkis rublius, aš irgi surizikuočiau lošti!

MITIA: Imkite dešimt, štai! Statau dešimt rublių, eina – valetas!

MAKSIMOVAS: O aš rubliuką ant damos, ant čirvinės!

(Lošimas eina).

MITIA: Dvidešimt penki!

MAKSIMOVAS: O aš vėl rubliuką, aš sempeliuku!

MITIA: Pralošiau! Septynakė, dvigubai! Dvigubai!

MUSIALOVIČ: Du šimtus pralošei, pane. Ar statai dar du šimtus?

MITIA: kaip, jau du šimtus? Tai – dar du šimtus!

KALGANOVAS (*dengia kortas ranka*): Gana!

C Kodėl?

KALGANOVAS: Ogi todėl. Spjaukit ir eikit sau, štai kodėl. Neduosiu daugiau lošti.

GRUŠENKA: Liaukis, Mitia, jis gal ir teisingai sako, ir taip jau daug pralošei.

(*Abu lenkai atsistoja*)

MUSIALOVIČ: Žartuješ, pane?

VRUBLEVSKI: Jak sen považeš to robic, pane!

GRUŠENKA: Kad man čia nerėkautumėt!

MUSIALOVIČ: Pani Agripina!

MITIA (*tvoja jam per petį*): Jasne velmožny, eime – porą žodžių. Eime į aną kambarį, pasakysiu tau porą žodžių, gerų, patenkintas būsi.

MUSIALOVIČ: A pan Vrublevski?

MITIA: Sargas tavo, a? Gerai, tegu ir jis!

GRUŠENKA: Kurgi j8s?

MITIA: Tuoį grįšim.

(*Mitia ir abu lenkai išeina į gretimą kambarį*).

Nori? – imk tris tūkstančius ir nešdinkis savais keliais.

MUSIALOVIČ: Tris tūkstančius, pane?

(Lenkai susižvalgo savo tarpe)

MITIA: Imk tris tūkstančius ir išnyk iš akių, ir amžinai, supranti? Šią pat sekundę trikinę tau paduos, ir do vidzenia, a?

MUSIALOVIČ: A rubli, pane?

MITIA: Penkis šimtus rublių gauni tuojau rankpinigių, o du tūkstančius penkis šimtus rytoj, mieste – garbės žodžiu garantuoju!

(Lenkai susižvalgo).

Septynis šimtus, septynis šimtus tučiuojau į rankas! Netiki? Aš tau užmokėsiu, o tu rytoj atsigręžęs – ir vėl prie jos... Beje, dabar ir neturiu prie savęs visų trijų tūkstančių, kiti namie, mieste...

MUSIALOVIČ: Čy ne počebuješ ješčė čego! Fe! Fe!

(Abu lenkai spjaudosi).

MITIA: Tu dėl to spjaudaisi, kad iš Grušenkos tikiesi daugiau čiupti.

MUSIALOVIČ: Jestem do živego dotknentym!

(Lenkai grįžta į svečių kambarį, Mitia paskui juos).

Pani Agripina, jestem do živego dotknentym!

GRUŠENKA: Kalbėk mūsų kalba! Mokėjai gi tada, nejau užmiršai per tuos penkerius metus!

MUSIALOVIČ: Pani Agripina...

GRUŠENKA: Aš Agrafena, aš Grušenka, kalbėk mūsų kalba!

MUSIALOVIČ: Pani Agrafena. Aš parvažiavau užmiršti kas buvo ir atleisti.

GRUŠENKA: Kaip atleisti? Tu – man atleisti?

MUSIALOVIČ: Taip yra, pani, aš ne mažos dvasios, aš didžios dvasios. Bet aš buvau nustebintas, kai pamačiau tavo meilužius. Pan Mitia siūlė man tšy tysioncy, kad aš atsitraukčiau... Aš spjoviau ponui į fizionomiją.

GRUŠENKA: Kaip? Jis tau pinigus už mane siūlė? Mitia, argi aš parduodama?

MITIA: Pane! Ji tyra ir sakisti, ir aš niekadęs nebuvo jos meilužiu.

GRUŠENKA: Kaip tu drįsti mane ginti prieš jį! Ne iš doros buvau tyra ir ne todėl, kad Kuzmos bijojau, o kad turėčiau teisę jį niekšu pavadinti, kai susitiksiu. Nejau jis iš tavęs pinigų neėmė?

MITIA: Norėjo, norėjo imti! Bet visus tris tūkstančius iš karto, o aš tik septynis šimtus rankpinigių siūliau.

GRUŠENKA: Išgirdai, kad pinigų turiu, todėl ir atvažiavai susituokti?!

MUSIALOVIČ: Pani Agripina! Aš riteris, aš šliachcic, aš ne koks laidokas! Aš atvažiavau paimti tavęs už žmoną, o matau visai kitą pani, – priešgyną ir begėdę!

GRUŠENKA: Nešdinkis iš kur atsibeldęs! Liepsiu tave tuoj išgrūsti, ir išgrūs! Kavaila buvau, kad penkerius metus kankinausi! Bet ir nebe jis čia visai! Tai tėvas jo kažkoks! Kur tu tą peruką užsisakei? Anas buvo sakalas, o čia – gaigalas. O aš taigi penkerius metus ašaromis plūdau, kvaiša nematyta, niekinga, begėdė! (*Užsidengia veidą delnais, puola į krėslą*).

(Gretimam kambarį Mokrajos mergų choras užtraukia šoktinę dainą).

VRUBLEVSKIS: Čia sodoma! Šeimninke, išvyk laukan tas begėdes!

ŠEIMININKAS: O tu ko rėkauji, gerklę laidai?

VRUBLEVSKIS: Galvijas.

ŠEIMININKAS: Galvijas? O kokiom kortom dabar lošei? Aš padaviau tau kaladę, o tu ją paslėpei! Tu klastotom kortom lošei! Aš tave į Sibirą išgrūsti galiu! (*Ištraukia iš už sofos pagalvės kaladę kortų*). Štai mano duotoji kaladė, neatplėšta tebėra!

GRUŠENKA (*suploja rankom*): O kaip gėda! Viešpatie, į ką pavirto tas žmogus!

VRUBLEVSKI (*graso jai kumščiu*): Publična šelma!

MITIA (*čiumpa jį, pakelia, išneša į gretimą kambarį ir tuoj grįžta*): Aš ten jį ant grindų paguldžiau! (*Musialovičiui*) Jesnevelmožny, gal malonėtumėt irgi? Pšeprašam!

MUSIALOVIČ: Pani, ježeli chceč isc su manimi, idzmi, jeigu ne – lik sveika! (*Išeina*).

GRUŠENKA: Puiku! Taip jiems ir reikia! Vyno! Gerti noriu, visai pasigerti, kaip tada, atsimeni, Mitia, kaip mes tada čionai susipažinom! Mitia, sakyk, tegu šoka, tegu linksminasi visi, „šokit puodai, šokit trobos“, kaip tada!

(Mitia puolasi duoti potvarkių, sueina MUZIKANTAI, MERGOS, krautuvės PARDAVĖJAS su vynais ir produktais. Mitia grįžta prie Grušenkos).

Kaip tu pirma įėjai? Kaip tu galėjai įeiti!.. Aš taip persigandau. Kaipgi tu mane jam užleisti norėjai?

MITIA: Laimės tavo žudyti nenorėjau!

GRUŠENKA: Sėskis greta manęs, pasakok, iš kur vakar sužinojai, kad aš čia išvažiavau. Tai nejaugi tu ketinai nusišauti rytoj, koks kvailas, ir dėl ko? Aš va tokius kaip tu pasiaubėlius myliu... Ko tau liūdna? Ne, tu linksminkis, aš linksma, ir tu linksminkis... Rytoj aš tau galbūt vieną žodelį pasakysiu... Na, eik dabar, linksminkis!

(Dainos, šokiai darosi vis labiau valiūkiški. Mitia atkimšinėja butelius ir pila, kam tik pasitaiko. Kai jis vėl grįžta prie Grušenkos, randa ją kampe gailiai verkiančią).

Mitia, Mitia, aš juk mylėjau jį! Juk aš buvau tik septyniolikos metų, jis buvo man toks meilus, dainas dainavo... O dabar, viešpatie, taigi visiškai nebe jis... lyg pamazgomis perliejo mane. Tai žmona jį sugadino, Mitia, kokia gėda! Prakeikiu tuos penkerius metus... Mitia, mielasis, palauk, nenuaik... Pasakyk man, kurį aš myliu? Antai įėjo vienas sakalas, tai širdį nusmelkė: „kvaiša tu, štai ką tu myli!“ O tu bijoti pradėjai... Mitia, kaip aš, kvaiša, galėjau pagalvoti, kad myliu kitą po tavęs? Atleidi, Mitia? Myli? Myli? O ar atleidi, kad kankinau? Aš juk iš apmaudo jus visus kankinau. Aš juk tam senpalaikiui iš apmaudo tyčia galvą susukau... Mitia, sakale, kogi nebučiuoji manęs? Bučiuok mane, bučiuok smarkiau!.. Mylėti – tai mylėti! Vergė tavo dabar būsiu, vergė visą gyvenimą!.. Primušk mane, kankink mane, padaryk man ką nors... Ne, ne!.. Palūkėk, paskui, nenoriu taip... *(Atstumia jį)*. Eik sau, Mitia, imsiu, vyno prisigersiu, tuoj girta šokti išeisiu! *(Vienu mauku išgeria stiklinę šampano)*. Rytoj į vienuolyną, o šiandien – pašoksim, dievas atleis. Žvėris aš, va kaip yra. O melstis noriu. Aš svogūno laišką padaviau. Gera pasaulyje. Nors ir blogi mes, bet pasaulyje gera... Blogi mes ir geri... Kodėl aš tokia gera? Mitia, nebeduok man vyno... Viskas sukasi aplinkui, ir krosnis, ir viskas sukasi...

(Scena aptemsta. Grušenkai girdisi jos skriaudėjų balsai. Šviesos spindulyje – SAMSONOVAS).

SAMSONOVAS: Jeigu rinksis, katram pirmenybę duoti, tėvui ar sūnui, tai rinkis senį, bet kad tasai senas niekšas būtinai vestų tave, o su Mitka neprasidėk – nieko doro neišeis.

(Dingsta. Atsiranda FIODORO PAVLOVIČIAUS figūra).

FIODORAS PAVLOVIČIUS: Grušenka, širdyte, pas katrą tu – pas mane ar pas jį?

(Dingsta. Šviesos spinduly RAKITINAS).

GRUŠENKA: Žinau, nors tu ir žvėris, bet kilnus... Reikia, kad ir mes būtume dori, geri... ne žvėrys, o geri... Išvežk mane, girdi... Aš čia nenoriu, o kad toli, toli...

MITIA: Taip, taip! Išvešiu tave, skriste išskrisim... Visą gyvenimą už vienerius metus atiduosiu dabar, kad tik sužinočiau apie tą kraują!

GRUŠENKA: Kokį kraują?

MITIA: Gruša, tu nori, kad vis dorai, o aš vagis. Aš Katkos pinigus pavogiau.

GRUŠENKA: Katkos? Tos panelės? Atiduok, iš manęs paimek... Dabar, ką tik turiu – viskas tavo. Kas mums pinigai? Juos vis tiek praūšim... O mudu eisim žemės arti. Aš ne meilužė tau būsiu, aš vergė tau būsiu, darbus už tave dirbsiu. Tu jai pinigus nešk, o mane mylėk... O jos nemylėk. O jeigu pamils, aš ją nusmaugsiu... akis adata išbadysiu.

MITIA: Tave myliu, tave vieną, ir Sibire mylėsiu...

GRUŠENKA: O kas, kad ir į Sibirą, vis tiek... mudu dirbsim... Sibire sniegas... Aš sniegu važinėti mėgstu... ir kad varpelis... Kur čia skamba varpelis? Važiuoja kažis kas... Va ir nustojo skambėti. *(Po pauzės).* Aš miegojau? Miegojau ir sapnavau, rodos, važiuoju sniegais... Su tavimi važiuoju... Toli, toli... Mylavau, bučiavau tave, tartum šalta man, o sniegas kad blizga... Nubudau, o mano mielas greta, kaip gera...

MITIA *(bučiuodamas ją):* Greta...

GRUŠENKA *(pakuždomis, išsigandusi):* Mitia, kas iš anapus žiūri į mus?

(Mitia atitraukia užuolaidą. Kambarys pilnas žmonių: ispravnikas, prokuroro padėjėjas, teismo tardytojas, užėigęs šeimininkas Trifonas Borisyčius, muzikai, mergos).

MITIA: Ponai... Ko jums, ponai?... Su-pran-tu!

TARDYTOJAS: Mes turim į jus... vienu žodžiu, aš jus paprašysiu štai čia. Yra būtinas reikalas pasikalbėti su jumis.

MITIA: Senis! Senis ir jo kraujas!.. Su-pran-tu!

ISPRAVNIKAS (*įnirtingai*): Supranti? Tėvažudy ir išgama!

TARDYTOJAS: Betgi taip negalima! Michailai Makaryčiau! Prašau leisti man vienam kalbėti...

ISPRAVNIKAS: Bet juk tai kliesdys, ponai! Naktį, girtas, su pasileidusia merga, – ir tėvo krauju susitepęs... Kliesdys!...

PROKURORAS: Paprašysiu jus, mielas Michailai Makaryčiau, tramdyti savo jausmus, kitaip aš turėsiu...

TARDYTOJAS: Ponas atsargos poručike Karamazovai, jūs esate kaltinamas, kad šią naktį nužudėte savo tėvą, Fiodorą Pavlovičių Karamazovą...

MITIA (*po pauzės*): Aš nekaltas! Dėl savo tėvo kraujo nekaltas... Norėjau užmušti, bet kaltas nesu! Ne aš!

GRUŠENKA (*raudodama puola ispravnikui į kojas*): Tai aš, aš, nevidonė, esu kalta! Tai dėl manęs jis nužudė! Drauge teiskite mus! Drauge bauskite, eisiu dabar su juo kad ir mirti!

MITIA (*puola prie jos, apkabina ją*): Gruša, gyvenime mano, tu kraujas mano! Netikėkite ja, ji nieko nekalta, niekieno kraujo nepraliejo!

(*Grušenką varu atitraukia nuo jo ir išveda*).

TARDYTOJAS: Išgerkite vandens! Vadinas, jūs įsakmiai tvirtinate, kad dėl savo tėvo Fiodoro Pavlovičiaus mirties esate nekaltas?

MITIA: Nekaltas! Praliejau kito žmogaus kraują, kitą senį užmušiau, bet ne savo tėvą... Ir gailiuosi! Užmušiau senį, užmušiau ir parbloškiau...

PROKURORAS: Jūs be reikalo jaudinatės dėl senio tarno Grigorijaus Vasiljevičiaus. Jis atsipeikėjo ir, nors jį sunkiai sužalojote, liks gyvas neabejotinai.

MITIA: Gyvas? Viešpatie, dėkui tau už didžiausią stebuklą, padarytą man, nusidėjėliui ir piktadariui, dėlei mano maldų!.. (*Pašoka stačias*). Minutėlę, ponai, aš nubėgsiu pas ją...

(*Mitią sugriebia, sulaiiko; girdėti šūksniai: „Atsiprašau! Negalima! Dabar jokia būdu negalima“; Mitią pasodina į vietą*).

Ponai! Norėjau tik vieną akimirką pas ją... Norėjau pranešti, kad kraujas nepralietas, dėmė dingo... aš jau ne žmogžudys! Ponai! Juk ji mano sužadėtinė!... Jūs prikėlėte mane... Tasai senis – juk jis mane ant rankų nešiojo, ponai, maudė mane geldoje, buvo man tikras tėvas.

TARDYTOJAS: Nusiraminkite, Dmitrijau Fiodorovičiau. Tęsime tardymą, bet pirma norėčiau išgirsti, ar jūs patvirtinsite faktą, jog jūs, regis, nemėgote velionio Fiodoro Pavlovičiaus, turėjote su juo nesibaigiantį vaidą dėl kažko... Šičia pat, ką tiktai, jūs, rodos, išsitarėte, jog net užmušti jį norėjote: „Neužmušiau, – sušukote, – bet norėjau užmušti!“

MITIA: Sušukau? Gali būti, ponai! Taip, deja, norėjau užmušti jį, daug kartų norėjau... visas miestas žino... Dar neseniai vienuolyne pasakiau senelio Zosimos celėje... Tą pat vakarą mušiau tėvą ir vos neužmušiau ir daviau žodį, jog vėl ateisiu ir užmušiu, prie liudininkų... Aš juk suprantu, įkalčiai prieš mane baisūs: visiems sakiau, kad jį užmušiu, ir štai – jis užmuštas. Kaipgi ne aš, tokiu būdu? Cha cha! Aš jums atleidžiu, ponai... Aš pats esu sukrestas iki epidermos, nes kas gi jį kitas užmušė, jeigu ne aš? Ponai, aš noriu žinoti, aš net reikalauju iš jūsų, ponai: kur jis užmuštas, kuo ir kaip?

PROKURORAS: Mes radom jį gulintį ant grindų aukštiełninką, savo kabinete, su praskelta galva.

MITIA (*užsidengia veidą rankom*): Baisu, ponai!

TARDYTOJAS: Tęsime. Prašom pasakyti, kas tad vertė jus neapkėsti jo? Jūs, rodos, sakėte viešai, kad – pavydas?

MITIA: Na taip, pavydas, ir ne tik pavydas.

TARDYTOJAS: Ginčai dėl pinigų?

MITIA: Na taip, ir dėl pinigų.

TARDYTOJAS: Ginčas, rodos, ėjo dėl trijų tūkstančių, nebaigtos mokėti jūsų dalios?

MITIA: Kur trijų! Daugiau nei šešių, gal dešimties net. Bet jau tiek to, aš ryžausi tenkintis trimis tūkstančiais. Man pajautinai buvo reikalingi trys tūkstančiai... užtat ir tą paketą su trimis tūkstančiais, pakištą – kaip žinojau ž po pagalve ir skirtą Grušenkai, aš laikiau stačiai pavogtu iš manęs...

TARDYTOJAS (*susižvalgo su prokuroru*): Mes prie to dar grįšime. Dabar leiskit mums pažymėti ir užrašyti, kad tuos pinigus, į voką sudėtus, jūs laikėte kaip ir savo nuosavybe.

MITIA: Ponai, jūs, rodos, mane laikote visai kitokiu žmogumi, negu aš esu. Su jumis kalba kilnus žmogus, – žmogus, pridaręs begalę niekšybių, tačiau niekad nepraradęs kilnumo, širdyje, gilumoje, na, vienu žodžiu, aš nemoku pasakyti... Dėl to būtent ir kankinausi visą amžių, jog troškau kilnumo... o tuo tarpu visą amžių dariau vienas tik šlykštybes, kaip ir visi mes, ponai, tai yra, kaip aš vienas, ponai, ne visi, o aš vienas, aš suklydau, vienas, vienas... Ponai, man galvą skauda... Nepakenčiama buvo man jo išorė, kažkokios nešvankybės, pagyrūno kalbos ir mynimas po kojų visų šventybių, šaipymasis ir netikėjimas, bjauru, bjauru!

(Triukšmas, riksmas, įbėga GRUŠENKA klykdama „Varge mano varge!“ Mitia pasineša pulti prie jos, jį laiko už rankų. Ją prievarta išveda).

Ko iš jos norite? Kam jūs ją kankinate?

(Įeina ISPRAVNIKAS).

ISPRAVNIKAS: Dmitrijau Fiodorovičiaus, aš tavo Agrafeną Aleksandrovną nuvedžiau žemyn ir prisakiau, kad čia nesimaišytų, kad nevarytų tavęs į maudulį, nes tu gali sutrikti ir parodymus duoti savo nenaudai, supranti? Ji suprato, ji, brolau, supratinga, ji gera, rankas man, seniui, buvo belendanti bučiuoti, už tave maldavo. Tai kaip jai pasakyti, ar sėdėsi ramiai, ar ne?

MITIA: Atleiskite, ponai! Būsiu ramus, linksmas būsiu, pasakykit jai, kad aš linksmas, net juoktis tuoj pradėsiu, žinodamas, kad ji turi tokį angelą sargą kaip jūs. Ponai, dabar jums visą širdį atversiu, mes tą viską bemat užbaigsim, linksmas užbaigsim – galop ir juoktis pradėsime, juk pradėsime? Tačiau, ponai, toji moteris – mano sielos valdovė! Tai mano šventenybė! Girdėjote jos šauksmus: „Su tavim kad ir mirti!“ O ką aš jai daviau, plikšis būdamas, už ką tokia meilė, kad įmanytų su manim net į katorgą eiti? Dėl manęs į kojas jums puldinėjo, ji, išdidi ir niekuo nekalta! O, ponai, atleiskite! Dabar aš jūsų, visiškai jūsų rankose... Duokite tikrai man pačiam pasakyti, nepertraukinėkite dėl menkniekių, ir aš jums beregint viską išdėstysiu. Pradėti, jeigu norite, reikia ne nuo vakarykštės, o nuo užvakarykštės

dienos, nuo pat ryto... Nuėjau, ponai, pas čionykštį pirklį Samsonovą pasiskolinti trijų tūkstančių – staiga man labai prireikė...

PROKURORAS: Leiskite jus pertraukti. Kodėl jums taip staiga prireikė, ir kaip tik tokios sumos, būtinai trijų tūkstančių?

MITIA: Kam prireikė? Na, čia šiam, čia tam... na, skolai gražinti.

PROKURORAS: Kam, būtent?

MITIA: Šitai pasakyti, ponai, aš griežtai atsisakau! Jūsų klausimas bylos neliečia, o visa, kas bylos neliečia, yra mano privatus gyvenimas, ir aš neleidžiu brautis į mano privatų gyvenimą. Skolą norėjau atiduoti, garbės skolą, o kam – nesakysiu.

TARDYTOJAS (*ima ir parodo varinį grūstuvą*): Pažįstate šitą daiktą?

MITIA (*šypsodamas*): Ak taip! Kur nepažinsiu! Duokit šen pažiūrėti... Et, po velnių, nereikia!

TARDYTOJAS: Kokį gi tikslą turėjote, kad pasiėmėte tokį įrankį?

MITIA: Kokį tikslą? Jokio tikslo! Pasičiupau ir išbėgau.

TARDYTOJAS: Kam tad, jei be tikslo?

MITIA: Na, šunims atsiginti. Na, tamsus metas... Dėl visa ko...

TARDYTOJAS: O pirmiau, kad išeidavote naktį, irgi imdavotės kokį ginklą?

MITIA: E, velnias! Ponai, su jumis visai neįmanoma kalbėtis! (Pasigręžęs į raštininką). Užrašyk tuojau... „Pasigriebiau grūstuvą todėl, kad bėgau užmušti savo tėvo... Fiodoro Pavlovičiaus... smūgiu į galvą!“ Na, dabar jūs patenkinti, ponai?

PROKURORAS: Mes supratome, kad tokį parodymą jūs dabar davėte supykęs ant mūsų ir įerzintas mūsų klausimų.

MITIA (*po pauzės*): Klausausi jūsų, ponai, ir man vaidenasi vienas toksai sapnas, kad kažkas mane vaiko, kažkas toks, ko aš baisiai bijau, vaiko patamsy, naktį, ieško manęs, o aš slepiuosi už durų ar spintos, slepiuosi žeminamai, o svarbiausia – kad jis puikiai žino, kur aš pasislėpęs, bet sakytum tyčia dedasi nežinąs, kame aš lindžiu, nes nori pasimėgauti mano baime... Šit ir jūs dabar tą patį darote.

PROKURORAS: Tai jūs sapnuojate tokius sapnus?

MITIA: Taip, sapnuoju tokius sapnus. (*Šaiposi*). O jūs ar tik nenorite užrašyti?

PROKURORAS: Ne, pone, ne užrašyti, bet vis dėlto įdomūs jūsų sapnai.

MITIA: Dabar jau ne sapnas. Aš vilkas, o jūs medžiotojai, na, ir persekiokite vilką.

TARDYTOJAS: Jūs be reikalo pavartojote tokį palyginimą.

MITIA: Ne be reikalo, ponai, ne be reikalo! Aš sužinoti norėjau, ar yra Grušenka pas tėvą, ar ne?... Todėl ir į sodą pas jį per tvorą išokau... Prie lango priėjau ir jį pamačiau... Ženklą jam daviau, jog atėjo Grušenka, kad atidarytų... Jis ir atidarė langą... ir baisi neapykanta manyje sukilo tą minutę... Asmeninį pasišlykštėjimą pajutau... ir grūstuvą iš kišenės išsitraukiau...

TARDYTOJAS (*po pauzės*): Na, jūs išsitraukėte ginklą ir... ir kas įvyko po to?

MITIA: Po to? Ogi užmušiau po to... tvojau jam į momenį ir perskėliau kiaušą... Juk taip išeina, anot jūsų, taip?

TARDYTOJAS: Anot mūsų... na, o anot jūsų?

MITIA (*po pauzės*): Anot manęs, ponai, štai kaip buvo: ar kieno ašaros, ar mano motina permaldavo dievą – nežinau... aš puoliau šalin nuo lango ir pasileidau bėgti... Tėvas išsigando, suriko ir atšoko nuo lango – tą labai gerai atsimenu. O aš per sodą, prie tvoros... štai čia mane ir pavijo Grigorijus...

PROKURORAS: O ar nepastebėjote, nubėgdamas nuo lango: ar durys į sodą kitame fligelio gale buvo atdaros, ar ne?

MITIA: Ne, buvo uždaros.

PROKURORAS (*iš lėto ir pabrėžtinai*): Durys stovėjo atdaros, ir jūsų tėvo žudikas be abejo įėjo pro tas duris ir nužudęs pro tas pačias duris išėjo. Žmogžudystė įvyko kambaryje, o ne pro langą, tai aiškiai matyti iš apžiūros akto, iš kūno padėties ir visko.

MITIA: Bet juk tai negalimas daiktas, ponai! Aš... aš nebuvo įėjęs... durys buvo užrakintos... iki paskutinės minutės atmenu. Net jei ir neatminčiau, vis vien tuo neabejoju, nes ženklai buvo žinomi tik man ir Smerdiakovui, taip pat ir jam, velioniui, o be ženklų niekam durų neatrakindavo!

PROKURORAS: Ženkla! Kokie gi ženklai?

MITIA (*merkdamas akimi*): O jei nepasakysiu? Iš ko tada sužinosit? Būkite ramūs, ponai, atskleisiu paslaptį... Nežinote, su kuo turite reikalą! Jūs turite reikalą su tokiu kaltinamuoju, kuris duoda parodymus pats prieš save, savo nenaudai... Taip, ponai, todėl, kad aš – garbės riteris, o jūs – ne!

TARDYTOJAS: Ir žinojo tuos ženklus tikrai velionis jūsų tėvas, jūs ir tarnas Smerdiakovas? Daugiau niekas?

MITIA: Taip, tarnas Smerdiakovas ir dangus taip pat. Užrašykite ir dangų: bus ne pro šalį.

PROKURORAS: O jeigu tuos ženklus žinojo ir Smerdiakovas, tai ar ne jis, išbeldęs sutartinius ženklus, privertė jūsų tėvą atrakinti duris, o po to ir padarė nusikaltimą?

MITIA: Vėl pačiuopot lapę už uodegos! Aš jus kiaurai matau, prokurore! Juk jūs taip ir galvojate, kad aš tuoj šoksiu, kibsiu į tai, ką jūs man sufleruojate, ir imsiu rėkti visa gerkle: „Èhe, taigi Smerdiakovas – štai žudikas!“ Apsirikote, nešauksiu ant Smerdiakovo.

PROKURORAS: Net ir neįtariate jo visai?

MITIA (*niūriai*): Iš pat pradžių man dingtelėjo mintis: „Smerdiakovas!“ Tačiau tik akimirką, tuojau pat pagalvojau: „Ne, ne Smerdiakovas!“ Ne jo čia darbas, ponai! Ir už ką jam žudyti senį? Juk jis galbūt yra jo nesantuokinis vaikas! O ką jis jums, ponai, sakė, tasai Smerdiakovas?

PROKURORAS: Mes tarną Smerdiakovą radom gulintį be sąmonės, labai stipraus nuomario priepuolio ištiktą. Medikas, buvęs su mumis, apžiūrėjo ligonį ir pasakė, kad jis gal nė ryto nesulauks.

MITIA: Na, jeigu taip, tai tėvą užmušė velnias!

TARDYTOJAS: Mes prie šito fakto dar grįšime... Ponas Perchotinas mums sakė, kad jūs, kai įėjote pas jį, turėjote rankose... kruvinose rankose... pluoštą šimtarublinių banknotų. Iš kur?

MITIA: Nesakysiu, ponai... Atsakyme į šį klausimą glūdi tokia gėda man, su kuria negalėtu lyginti net tėvo nužudymas ir apiplėšimas, jei iš tikro būčiau jį nužudęs ir apiplėšęs. Štai dėl ko negaliu apie tai kalbėti. Dėl gėdos negaliu.

TARDYTOJAS: Tada leiskit paprašyti jus išdėstyti čia ant stalo visus savo daiktus, o svarbiausia – pinigų, kiek jų dar turite.

MITIA: Pinigus, ponai? Gerai, suprantu, jog reikia. Na, štai mano pinigai, štai, imkite, skaičiuokite, visi, rodos.

(Mitia išima viską iš kišenių. Prokuroras ir tardytojas skaičiuoja).

TARDYTOJAS: Aštuoni šimtai trisdešimt šeši rubliai keturiasdešimt kapeikų. Ir tai viskas?

MITIA: Viskas.

TARDYTOJAS: Plotnikovo krautuvėje jūs palikote tris šimtus rublių, Perchotinui davėte dešimt, vežikui dvidešimt, šičia pralošėte du šimtus, paskui... čia mano užrašyta... Išėitų, kad su tais aštuoniais šimtais turėjote iš viso apie pusantro tūkstančio?

MITIA: Išėitų taip.

TARDYTOJAS: Ko tad visi tvirtina, jog turėjote kur kas daugiau?

MITIA: Tegū sau tvirtina.

TARDYTOJAS *(atsistoja)*: Na, o dabar aš iš pareigos privalau padaryti kuo smulkesnę kratą – tiek jūsų drabužių, tiek visko.

MITIA: Prašom, ponai, visas kišenes išversiu.

TARDYTOJAS: Būtinai reikės ir drabužius nusivilkti/

MITIA: Kaip? Nusirengti? Fu, po velnių! Nagi iškrėskite šiaip!

TARDYTOJAS: Negalima, Dmitrijau Fiodorovičiau. Reikia nusivilkti drabužius.

MITIA *(niūriai)*: Tiktai, meldžiamieji, ne čia. Kas darys kratą?

TARDYTOJAS: Aš. Štai, anapus šitos užuolaidos.

MITIA *(nueidamas už užuolaidos)*: Kaip, nejaugi ir marškinius nusivilkiti?

TARDYTOJAS: Tai labai svarbu daiktiniams įrodymams nustatyti.

MITIA: Gal norit ir dar kur paieškoti, jeigu jums ne gėda?

TARDYTOJAS: Ne, kolei kas nereikia.

MITIA: Tai ką, man taip ir būti nuogam?

TARDYTOJAS: Galit paimti nuo lovos antklodę ir susisupti. O aš... aš visa tai sutvarkysiu.

(Tardytojas išeina ir tuoj grįžta; paskui jį MUŽIKAS neša drabužius).

Na, štai jums drabužiai. Apatinius ir kojines galite palikti savus.

MITIA: Nenoriu svetimų drabužių! Duokit man savus!

TARDYTOJAS: Negalima. Jie bus pridėti prie daiktinių įrodymų.

MITIA *(velniuodamasis apsisvelka ir išeina iš anapus užuolaidos):* Na ką gi, dabar gal mane rykštėmis plakti pradėsite, juk daugiau nieko nebeliko... Subjaurojote mano sielą ir norite, kad jums, nieko neregintiems ir niekuo netikintiems akliems kurmiams ir pašaipininkams, atskleisčiau dar naują savo niekšybę, dar naują gėdą?.. Jau geriau į katorgą. Tas, kas atidarė duris į tėvo būstą ir pro jas įėjo, tas ir užmušė jį, ir apvogė. Kas jis – nežinau ką galvoti ir kankinuosi, bet tai ne Dmitrijus Karamazovas... Ir gana, ir nebesikabinėkite.

PROKURORAS *(tardytojui):* Parodykite.

TARDYTOJAS *(padeda ant stalo didelį praplėštą voką):* Pažįstate šitą daiktą?

MITIA: Čia... tėvo, turbūt, vokas... kuriame buvo įdėti tie trys tūkstančiai... ir, jeigu užrašyta, atsiprašau: „pupytei“... štai: trys tūkstančiai, matote?

TARDYTOJAS: Kaipgi, matome, bet pinigų jame jau neberadome, tuščias, numestas ant grindų...

MITIA *(po pauzės):* Ponai, tai Smerdiakovas!.. Tai jis užmušė, jis apiplėšė! Tik jis ir nežinojo, kur padėtas šis senio vokas...

PROKURORAS: Bet juk ir jūs žinojot apie voką ir kad jis guli po pagalve.

MITIA: Nesąmonė, tuščia kalba! Aš visai nežinojau, kad po pagalve. Aš tik šiaip pasakiau... O žinojo tik Smerdiakovas... Jis ir man nesakė, kur vokas guli! Jis ir užmušė, kai aš nubėgau. Jis davė ženklus, ir tėvas jam atrakino duris...

PROKURORAS: Bet ženklų duoti nebereikėjo. Jūsų sužeistas senis Grigorijus Vasiljevas paliudijo, kad pirmiau dar, nei pamatė jus nubėgant nuo lango, jis pastebėjo, kad buvo ligi galo atdaros durys, apie kurias jūs teigiate, jog stovėjo uždarytos.

MITIA: Niekų kalba! Jis negalėjo matyti... Jis meluoja! Durys, durys... Taip, durys!.. Pats dievas prieš mane!

PROKURORAS: Pagalvokite dabar pats, Dmitrijau Fiodorovičiaus: iš vienos pusės – liudijimas apie atdaras duris, pritrenkęs ir jus, ir mus. Iš kitos – atkaklus jūsų tylėjimas, iš kur gavote pinigų, staiga atsiradusius jūsų rankose...

MITIA: Gerai! Pasisakysiu apie tuos pinigus... Kad netektų paskui kaltinti nei jūsų, nei savęs. Tie pinigai buvo mano, mano pavogti... aš juos pavogiau, ir jų buvo pusantro tūkstančio...

TARDYTOJAS: O iš kur juos paėmėte?

MITIA: Nuo kaklo, ponai, štai nuo šito paties kaklo... Čia jie buvo užsiūti skudurėlyje.

TARDYTOJAS: Bet iš ko juos pasisavinote?

MITIA: Norėjote sakyti „pavogėte“? Ne iš tėvo: būkit ramūs, ne iš tėvo pavogiau. Prieš mėnesį mane pasišaukė Katerina Ivanovna Verchovceva, buvusi mano sužadėtinė... Įteikė man tris tūkstančius išsiųsti seseriai į Maskvą, o aš... vienu žodžiu, buvau ką tik pamatęs kitą, dabartinę, ji čia dabar ten apačiojesėdi, Grušenka... Pasigriebiau ją tada, atsigabenau į Mokroje ir per dvi dienas prašvilpiau pusę tų prakeiktų trijų tūkstančių, o kitą pusę pasilaikiau. Pusantro tūkstančio, kurių neišleidau, aš ir nešiojau su savim ant kaklo, užsiūtus maišelyje, o vakar prašvilpiau. Iš jų kas liko, aštuoni šimtai rublių, yra dar pas jus, Nikolajau Parfionovičiaus.

TARDYTOJAS: Bet jūs tada prašvilpėte tris tūkstančius, o ne pusantro, visi tai žino.

MITIA: Kas gi tai žino? Kas suskaitė?

TARDYTOJAS: Pats visiems sakėte, kad prašvilpėte tada tris tūkstančius.

MITIA: Sakiau, visam miestui sakiau, ir visi taip manė... O vis tiek prašvilpiau ne tris, bet pusantro tūkstančio... Tačiau gėdą užsitraukiau ne tais pusantro tūkstančio, o tuo, kad juos atskyriau nuo anų trijų tūkstančių. Vis tasai senis, velionis tėvas, – jis nedavė ramybės Agrafenai Aleksandrovnai, o aš degiau pavydu, maniau, kad ji svyruoja. Tarp jo ir manęs. Galvojau: o kas, jeigu ji

pasakys: „Tave myliu, vežk mane į pasaulio kraštą“. O mano kišenėje tikrai keturiasdešimt kapeikų... tada viskas žlugtų. Aš tada maniau, kad jai pinigų reikia ir kad ji man niekaip neatleis, kam aš beturtis. Ir štai aš atskaitau pusę nuo trijų tūkstančių ir užsiuvu šaltai, su apskaičiavimu, o likusią pusę vežuosi pragerti! Ir visą laiką, kol nešiojau tuos pusantrą tūkstančių, kalbėjau sau: „Tu vagis, tu vagis!“ Ir štai tik vakar ryžausi nutraukti sau nuo kaklo maišelį ir tą pat akimirką pasidariau jau paskutinis, nebepataisomas vagis ir žmogus be jokios doros visam gyvenimui...

TARDYTOJAS: Kodėl jūs kaip tik vakar pasiryžote taip daryti?

MITIA: Kodėl? Todėl, kad pats save pasmerkiau mirti, penktą valandą ryto, čia, auštant: „Vis tiek, – pagalvojau, – ar mirsi niekšas, ar kilnus žmogus!“ O pasirodė, kad ne, ne vis tiek... Daug aš sužinojau per šią naktį! Sužinojau, kad ne tiktai gyventi niekšui negalima, bet ir numirti niekšui negalima... Ne, ponai, numirti reikia garbingai! Na, tai ką mes dabar darysim? Aš pasiruošęs.

PROKURORAS: reikia pradėti liudininkų apklausą. Šitai turi vykti būtinai jūsų akivaizdoje...

11. Ne tu, ne tu!

(Katerinos Ivanovnos namuose. Įeina ALIOŠA, jam priešpriešais IVANAS).

IVANAS: A, čia tu... Eini pas ją? Napatariu: ji „susijaudinusi“...

KATERINA IVANOVNA *(įeidama):* Aleksejau Fiodorovičiau, jus atsiuntė jis?

ALIOŠA: Taip, buvau pas jį.

KATERINA IVANOVNA: Prašom į vidų, Alioša, ir jūs, Ivanai Fiodorovičiau, būtinai, būtinai grįžkite. Gir-di-te!

IVANAS *(eidamas, pakuždomis):* Klausėsi! Leiskite man palto nebenusivilkti. Būsiu ne ilgiau kaip minutę.

KATERINA IVANOVNA: Sėskitės, Aleksėjau Fiodorovičiau. Ką gi jis liepė pasakyti?

ALIOŠA: Tik tiek, kad gailėtumėt savęs ir teisme nekalbėtumėt nieko apie tai... (sutrikęs) kas buvo tarp jūsų...

KATERINA IVANOVNA: Jis sakė, kad aš gailėčiau – katro? Jo ar savęs?

ALIOŠA *(tyliai):* Ir savęs, ir jo.

KATERINA IVANOVNA: O taigi. Jūs dar nepažįstate manęs, Aleksejau Fiodorovičiau, ir pati aš dar nepažįstu savęs. Aš dar prieš valandą maniau, kad man baisu prisiliesti to išgamos... ir štai – ne, man dar jis tebėra žmogus! *(Ivanui)* Ir dar klausimas, ar jis nužudė... Aš buvau pas Smerdiakovą... Tai tu, tu įtikinai mane, kad Dmitrijus tėvažudys.

IVANAS: Na, vis dėlto užteks. Aš einu. *(Išeina).*

KATERINA IVANOVNA *(sugriebus Aliošai už rankos):* Eikite paskui jį! Pavykite jį! Nepalikit jo vieno nė minutės... Jis pamišęs. Jam karštligė! – man daktaras sakė...

(Alioša šoka vytis Ivano, paveja jį. Ivanas sustoja).

IVANAS: Ko tau? Liepė vytis mane, nes aš esąs pamišėlis, žinau...

ALIOŠA: Tavo veidas, Ivanai, kaip tikro ligonio!

IVANAS (*po pauzės, tyliai*): O tu žinai, Aleksejau Fiodorovičiau, kaip žmogus eina iš proto?

ALIOŠA: Ne, nežinau...

IVANAS: O pats save ar gali stebėti ir permąstyti, kad eini iš proto?

ALIOŠA: Manau, negalima savęs aiškiai stebėti tokiu atveju.

IVANAS (*griežtai*): Ji dabar visą naktį maldaus dievo motiną, kad nurodytų, kaip jai rytoj elgtis teisme... Ar būti Mitenkos gelbėtoja, ar žlugdytoja. Tad ir mane imasi už auklę...

ALIOŠA: Katerina Ivanovna myli tave, broli. Kam gi tu jai kalbi... tokius žodžius, kurie jai vilčių teikia?

IVANAS: Negaliu aš... nutraukti... dabar. Reikia palaukti, kol bus paskelbtas nuosprendis žudikui. Jeigu nutrauksiu dabar, tai ji iš keršto man gali pražudyti ir tą nenaudėlį teisme, nes jo neapkenčia ir žino, kad neapkenčia. Čia viskas melas, iš vieno melas!

ALIOŠA: O kuo ji gali pražudyti brolių?

IVANAS: Ji turi dokumentą, Mitenkos paties rašytą, įrodantį, kad jis nužudė Fiodorą Pavlovičių. Aš pats skaičiau.

ALIOŠA: Tokio dokumento negali būti! Negali būti todėl, kad žudikas ne jis. Ne jis užmušė tėvą, ne jis!

IVANAS: Kas tad žudikas, jūsų nuomone?

ALIOŠA (*tyliai*): Tu pats žinai kas.

IVANAS: Kas? Gal sakysi pasaką apie tą pamišusį idiotą epileptiką? Apie Smerdiakovą?

ALIOŠA: Tu pats žinai kas...

IVANAS: Tai kas, kas?

ALIOŠA (*beveik patylomis*): Aš viena tiksliai žinau... Tėvą užmušė ne tu.

IVANAS: „Ne tu!“ Ką reiškia „ne tu“?

ALIOŠA: Ne tu užmušė tėvą, ne tu.

IVANAS (*nusišaipto*): Tik aš ir pats žinau, kad ne aš, ką čia paistai!

ALIOŠA: Ne, Ivanai, tu pats sau kalbėjau, kad žudikas tu.

IVANAS: Kada aš kalbėjau?.. Aš Maskvoj buvau... Kada aš kalbėjau?

ALIOŠA (*tyliai*): Tu šitai kalbėjai sau daug sykių. Tu kaltinai save ir daug syk prisipažinai sau, jog žudikas niekas kitas, kaip tu. Bet užmušei ne tu, tu klysti, ne tu žudikas, ar girdi, ne tu.

(*Ilgai abu stovi ir žiūri viens kitam į akis*)

IVANAS (*sugriebęs Aliošą už pečių, pašnabždom*): Tu buvai pas mane! Tu buvai pas mane naktį, kai jis lankėsi... Tu jį matei, matei?

ALIOŠA: Apie ką tu kalbi, apie Mitį?

IVANAS (*su įtūžiu*): Ne apie jį, velniop išgama! Argi tu nežinai, kad jis pas mane lankosi? Kaip tu sužinojai, sakyk!

ALIOŠA (*išsigandęs*): Kas jis? Aš nežinau, apie ką tu kalbi...

IVANAS: Ne, tu žinai... negali būti, kad nežinotum...

ALIOŠA: Broli, tu mano žodžiu patikėsi. Aš tau visam gyvenimui tą žodį pasakiau. Ne tu! Ir pats dievas įpareigojo mane tau pasakyti...

IVANAS (*su šalta pašaipta*): Aleksejau Fiodorovičiau, aš pranašų ir epileptikų neapkenčiu, dievo pasiuntinių ypatingai... Nuo šios minutės nutraukiu su jumis santykius, ir, regis, amžinai. Prašau tučtuojau, šioje pat kryžkelėje mane palikti. Ypač saugokitės užėti pas mane šiandien. Girdite? (*Išeina*).

ALIOŠA (*šaukia jam pavymui*): Broli! Jei kas šiandien tau atsitiks, pirmiausia pagalvok apie mane...

12. Pasimatymas su Smerdiakovu

(Kambarys, kur gyvena Smerdiakovas. Ant odinės sofos paklotas patalas. Patalas su chalatanu sėdi SMERDIAKOVAS. Įeina Ivanas).

IVANAS: Aš tavęs ilgai netrukdysiu, nè palto nenusivilksiu. Turiu tiktai vieną klausimą ir neišeisiu be atsakymo: ar buvo pas tave panelė Katerina Ivanovna?

(Smerdiakovas, numokęs ranka, nusigręžia)

Kas tau?

SMERDIAKOVAS: Nieko. Na, buvo, na o jums vis tasia. Atstokite.

IVANAS: Ne, neatstosiu! Sakyk, kada buvo?

SMERDIAKOVAS *(niekinamai nusišaipęs):* Tai kad aš nè atminti jos nebeatmenu. Pats, regis, sergate, mat sunykęs, iš veido išėjęs. Kamuojatės labai, ką? *(Juokiasi)*. Eikit sau namo, gulkit ramiai miegoti, nieko nesirūpinkit. Sakau, nėra jums ko bijoti. Jokių parodymų prieš jus neduosiu, nėra įkalčių. Eikit namo, ne jūs užmušėt.

IVANAS: Aš žinau, kad ne aš...

SMERDIAKOVAS: Ži-no-te?

IVANAS *(pašokęs griebia jį už peties):* Sakyk viską, žalty!

SMERDIAKOVAS *(su įtūžiu):* Ogi va jūs ir nužudėt, jeigu taip.

IVANAS: Tu vis apie tą patį? Kaip ir aną kartą?

SMERDIAKOVAS: Ir aną kartą aš tą patį dėsčiau, kad jūs, žinodamas iš anksto, jog bus užmuštas jūsų gimdytojas, palikote jį užmušti.

IVANAS: Tai argi aš tada žinojau, kad jis bus užmuštas? Kalbėk tu, pasmirdęs žudike!

SMERDIAKOVAS: Jūs, ko gero, ir pats norėjote savo gimdytojo mirties.

(Ivanas, pašokęs nuo kėdės, smogia Smerdiakovui. Smerdiakovas apsipila ašaromis).

Gėda, pone, silpną žmogų mušti.

IVANAS: Liaukis.

SMERDIAKOVAS: Imti ir užmušti – to jūs niekad ir niekaip gyvai negalėjot norėti, pone, o norėti, kad kitas kas užmuštų, – to jūs norėjote. Juk palikimo po tėvo galvos kiekvienam iš jūsų trijų brolių bemaž po keturiasdešimt tūkstančių galėjo būti.

IVANAS: Gerai, tu matai, aš neužmušiau tavęs. Kalbėk: vadinasi, aš, pasak tavęs, brolių Dmitrijų tam numačiau, tikėjausi, kad jis tai padarys?

SMERDIAKOVAS: Kaipgi jums nesitikėti, pone: juk jeigu jis pasidarys žmogžudys, tai neteks visų bajoro teisių ir į katorgą išeis. Tada jo palikimo dalis atliks judviem su broliuku Aleksejus Fiodorovičium, tai jau bus nebe po keturiasdešimt, o po šešiasdešimt tūkstančių...

IVANAS: Klausyk, niekše, jei aš to anuomet galėjau tikėtis, tai tik iš tavęs, o ne iš Dmitrijaus.

SMERDIAKOVAS: Aš taip ir maniau tada, kad jūs ir iš manęs to tikėtės.

IVANAS: Niekše! Tu taip supratai!

SMERDIAKOVAS: Akis į akį sėdim, kam čia, rodos, vienam kitą mulkinti, komediją vaidinti? O gal norit man vienam viską suversti, mano paties akyse? Jūs nužudėte, jūs ir esate svarbiausias žudikas, o aš tik jūsų įrankis buvau, ištikimas tarnas Ličarda, kaip jūs sakėte, taip ir padariau.

IVANAS: Padarei? Tai argi tu jį užmušei? Bijau, kad tu nebūtum vaidulas, šmėkla, priešais mane sėdinti! Tu tik pasigyrei, kad užmušei! Tu arba pamišėlis, arba tik erzini mane...

SMERDIAKOVAS: Palūkėkite, pone... *(Jis ištraukia iš postalės kairę koją, atraito jos apatinių kelnų kišką ir užkiša pirštus giliai į kojine)*

IVANAS *(pašokęs)*: Pamišėlis!

SMERDIAKOVAS *(ištraukęs iš kojinės pluoštą popierių)*: Štai, pone!

IVANAS: Kas?

SMERDIAKOVAS *(tyliai)*: Malonėkit pažiūrėti.

(Ivanas buvo beimęs popierių paką, bet atitraukia ranką. Smerdiakovas išvynioja paką, jame trys pakučiai šimtarublinių banknotų).

Štai čia, pone, visi trys tūkstančiai, nors ir neskaitykit... Priimkite, pone...

IVANAS (*susmukęs ant kėdės ir keistai šypsodamas*): Tu mane išgąsdinai... su ta kojine... Aš vis maniau, kad Dmitrijus. Brolis! Ach! (*griebiasi už galvos*). Tu vienas užmušei? Be brolio?

SMERDIAKOVAS: Tik su jumis drauge, su jumis užmušiau, o Dmitrijus Fiodorovičius nekaltas nėmaž, pone. Limonado gal norite...

IVANAS: Nenoriu limonado. Sėsk ir kalbėk: kaip tu tai padarei?

SMERDIAKOVAS: Jūs bent paltą nusivilktumėte, prakaitas išmuš.

IVANAS (*nusivelka paltą ir sviedžia ant suolo*): Kalbėk! Viską iš eilės. Smulkmenas svarbiausia...

SMERDIAKOVAS: Jūs išvažiavote, aš nugriuvau tada rūsyje... Žinoma, apsimetimas buvo, pone. Bet jau kitą dieną ištiko tikrasis nuomaris. Naktį vaitojau, tik negarsiai. Vis laukiau Dmitrijaus Fiodorovičiaus, užtat kad jis, – galvojau, – manęs netekęs ir nė kokios žinios negaudamas, būtinai turės lįsti į pono namus pats.

IVANAS: O jeigu nebūtų atėjęs?

SMERDIAKOVAS: Be jo nebūčiau ryžęsis... Aš tikėjau, kad jis Fiodorą Pavlovičių užmuš...

IVANAS: Pala! Juk jeigu jis būtų užmušęs, tai būtų paėmęs pinigus.

SMERDIAKOVAS: Tai aš jį taip įtikinau, kad pinigai po čiužiniu. Tasai paketas kampe už paveikslų užkištas buvo.

IVANAS: Vadinasi, vis dėlto Dmitrijus užmušė, o tu tik pinigus paėmei?

SMERDIAKOVAS: Ką gi, galėčiau dabar sakyti, kad žudikas jis... tiktai nenoriu jums meluoti, užtat kad kalčiausias vis dėlto jūs, pone, nes jūs žinojote, kad bus užmuštas... Ir man tylomis pavedėte užmušti, o patys, viską žinodami, išvažiavote. Užtat ir noriu tą priparodyti jums į akis, kad svarbiausias žudikas čia visame kame esate jūs, vien jūs, o aš tik pats nesvarbiausias, niekis, kad aš užmušiau.

IVANAS: Ir ką, jei tada nebūčiau išvykęs, o tave įdavęs?

SMERDIAKOVAS: O kuo jūs galėjote įduoti? Kad jus į Čermašnią važiuoti kursčiau? Tai čia gi menkniekis, pone. Jei po anos mūsų kalbos būtumėt pasilikę, aš būčiau pamatęs, kad jūs to nenorite,

ir nebūčiau kišęs nagų. O jeigu jau išvažiavote, tai vadinas mane užtikrinot, kad manęs teismui įduoti nedrįsitate ir tuos tris tūkstančius man atleisite...

IVANAS: Varyk toliau.

SMERDIAKOVAS: Guliu ir girdžiu, tarytum ponas suriko. Priėjau prie lango, o ponas man: „Buvo, buvo, nubėgo!“ Atseit Dmitrijus Fiodorovičius, vadinasi, jau buvo. „Grigorijų užmušė!“ – „Kur?“ – „Ten, kampe...“ Nuėjau ieškoti ir prie sienos užkripinau ant Grigorijaus Vasiljevičiaus, kraujuose visas guli... Priėjau vėl prie lango ir sakau: „Ji čia, atėjo, Agrafena Aleksandrovna“... Ir tuos ženklus į lango rėmą išstuksenau... Atrakino duris. „Bijojo ji, – sakau, – riksmo išsigando, į krūmus įlindo... šypsosi jums, matote?“ Patikėjo, net virpėti ėmė visas – taip jau labai buvo įsimylėjęs, na ir išsisvėrė pro langą. Aš sugriebiau špižinę prespapje, ant jo stalo būdavo, prisimenate... užsimojau ir trenkiau iš užpakalio į patį momenį. Neriktelėjo net. Tik staiga susileido ant grindų, o aš dar antrą kartą, ir trečią. Po trečio pajutau, kad praskėliau.

IVANAS: Jei jis atrakino duris tiktai tau, tai kaip galėjo Grigorijus pirma tavęs matyti jas atviras?

SMERDIAKOVAS: Jam tik taip pasivaideno.

IVANAS: Na... na, tau, vadinasi, pats velnias padėjo! Dievaži, gal ir aš buvau kaltas, gali būti, iš tikrųjų, turėjau tokį slaptą norą, kad... numirtų tėvas... Bet vis vien aš rytoj įduosiu save patį, rytoj, teisme, aš pasiryžęs! Tačiau ir tu turi teismui prisipažinti!

SMERDIAKOVAS: Sergate jūs, pone, aš matau... Akys visiškai geltonos.

IVANAS: O jei ir neisi – vis tiek aš vienas prisipažinsiu.

SMERDIAKOVAS: Kas gi jums patikės, argi jūs turite bent vieną įrodymą? Tuos pinigus imkite ir neškitės, pone.

IVANAS: Kodėl tad juos man atiduodi, jei dėl jų užmušei?

SMERDIAKOVAS (*numoja ranka*): Nereikia man jų, visiškai nereikia. Buvo pirmiau tokia mintis, kad su šitiek pinigų gyvenimą susikursiu, Maskvoje, o dar geriau užsienyje, tokia svaja buvo, bet labiausiai dėl to, kad „viskas leista“. Jūs matgi teisingai tada mane mokėte, pone, nes jeigu dievo amžinojo nėra, tai nėra ir doros nė kokios, ir nereikia jos visai. O dabar ko gi taip sunerimote, patys jūs,

pone? Net save įduoti teismui ketinate... Tiktai nieko to nebus! Neisite! Protingas esate labai, pone. Pinigą mėgstate, pagarbą irgi mėgstate, užtat kad išdidus be galo, moterų žavumynus pernelyg mėgstate, o labiausiai – ramioje gerovėje gyventi ir kad niekam lankstytis nereikėtų – tą tau jau ypačiai. Nesiryšite sugadinti sau visą gyvenimą, tokią nešlovę teisme užsikrauti. Jūs esate kaip Fiodoras Pavlovičius, iš visų vaikų labiausiai į jį nusidavęs, vienos sielos su juo.

IVANAS: Aš pirma maniau, kad tu kvailas. Tu dabar rimtas.

SMERDIAKOVAS: Dėl savo didystės manėte, kad aš kvailas. Pasiimkite gi pinigus.

IVANAS (*kišasi į kišenę pinigus*): Rytoj juos teisme parodysiu.

SMERDIAKOVAS: Niekas jums nepatikės, pone, juk pinigų jūs ir savų turit lig valiai – paėmei iš skrynelės ir nunešei parodyti.

IVANAS (*stodamasis*): Jei neužmušiau tavęs, tai vien todėl, kad tu man rytoj reikalingas.

SMERDIAKOVAS: O ką, užmuškite, pone. Užmuškite dabar. (*Nusišaipto*). Neišdrįsite nė to padaryti, nieko neišdrįsite, buvęs drąsus žmogau!

IVANAS: Iki rytojaus!

SMERDIAKOVAS: Lukterkit... parodykit man juos dar kartą.

(*Ivanas išima iš kišenės pinigus ir parodo*).

Na, eikite...

(*Ivanas eina durų link*).

Ivanai Fiodorovičiaus!

IVANAS (*atsigręžia*): Ko tau?

SMERDIAKOVAS: Sudieu, pone!

IVANAS: Iki rytojaus! (*Išeina*).

13. Ivano košmaras

(Ivano kambarys. IVANAS vienas).

VELNIAS: Pas Smerdiakovą ėjai sužinoti apie Kateriną Ivanovną, o išėjai nieko apie ją nesužinojęs, turbūt pamiršai...

IVANAS: Aš pamiršau... O tu!.. Jei tu įsikišai, tai manai ir patikėsiu, kad čia tu priminei, o ne pats prisiminiu? Aš tavęs kartais nematau, net ir balso tavo negirdžiu, bet visada suvokiu, ką tu tauški, todėl kad aš, AŠ PATS KALBU, O NE TU! Šit sumirkysiu rankšluostį šaltu vandeniu ir prisidėsiu prie galvos, gal tu ir dingsi.

VELNIAS: Man patinka, kad mes ėmėm vienas kitam sakyti TU.

IVANAS: Kvailys! Negi tau sakyčiau jūs? *(Ivanas su šlapiu rankšluosčiu ant galvos vaikšto po kambarį)* Nė akimirkos nelaikau tavęs realybe... Tu – melas... tu mano liga, tu šmėkla... Tu mano haliucinacija! Tu mano paties įsikūnijimas... mano minčių ir jausmų, tik pačių bjauriausių ir kvailiausių.

VELNIAS: Sapnuose, ypač košmaruose... kartais žmogus mato... tokius įvykius, jog, patikėk, nė Levas Tolstojus nesukurtų... Aš nors ir tavo haliucinacija, bet kalbu originalius dalykus, kurie tau nė į galvą nebūtų atėję... Palauk! Skubėjau sykį į diplomatų vakaronę... ir, norint patekti pas jus į žemę, reikėjo perskristi daug erdvės... O juk tose erdvėse... baisia šalta... Šimtas penkiasdešimt laipsnių žemiau nulio! Žinomas kaimo mergų žaismas: trisdešimties laipsnių šaltyje nežinėliui siūlo palaižyti kirvį, liežuvis akies mirksniu prišąla... o kur šimtas penkiasdešimt laipsnių... duotų, manau, bent pirštą pridėti prie kirvio... jeigu... jeigu tikrai kirvis ten galėtų atsirasti...

IVANAS: O kas kirviui atsitiktų erdvėje?

VELNIAS: Jeigu atsidurtų kur didesniame atstume, tai, manau, imtų skrieti aplink žemę... kaip palydovas...

IVANAS: Paistytk protingiau, o jei ne, aš neklausysiu...

VELNIAS: O aš nepaistau, tikrą teisybę kalbu. Aš, pavyzdžiui, atvirai ir tiesiai reikalauju sau sunaikinimo. Ne, sako, gyvenk, nes be tavęs... nebus jokių įvykių... o reikia, kad jų būtų... Žmonės visą

tą komediją laiko rimtu daiktu... Iš to ir jų tragedija. Na, ir kančia, žinoma, bet vis dėlto gyvena... nes kentėjimai ir yra gyvenimas. Be kentėjimų koks gi būtų malonumas – viskas pavirstų viena begaline malda, ji šventa, bet nuobodoka. Na, o aš?

IVANAS: Tu – tai aš, tu esi aš, daugiau nieko!

VELNIAS: Kaip pasakius... Mudviejų ta pati filosofija. Aš galvoju – vadinasi, aš esu... Tuoju nutraukiau kalbą, nes, atrodo, tu greit muštis pradėsi... Betgi, mano mielas, ne aš vienas toks, pas mus dabar ten visiems galvos susisuko, ir vis nuo jūsų mokslų. Dar kol tebuvo atomai..., na, dar laikėsi šokia tokia tvarka. Atomai juk ir senovės pasaulyje buvo. Bet šit sužinojo mūsiškiai, jog jūs čia atradote „cheminę molekulę“, dar „protoplazmą“, dar velniažin ką – tai ten ir pabruko uodegas... Svarbiausi – prietarai, liežuvavimai: liežuvauja, žinai ką, ir pas mus tiek pat, kiek pas jus... O pagaliau įskundinėjimai – juk pas mus irgi yra toksai skyrius, kur renka tam tikras „žinias“.

IVANAS: Jau geriau koksai anekdotas!

VELNIAS: Anekdotų turiu... tiksliau, tai ne anekdotas, o šiaip, legenda. Buvo, sako, čia pas jus žemėje vienas toksai mąstytojas ir filosofas, „viską neigė, įstatymus, sąžinę, tikėjimą“, o svarbiausia – būsimąjį gyvenimą. Numirė, manė, kad tiesiai į tamsą ir mirtį, o čia žiūri – pateko į būsimąjį gyvenimą... „Šitai, – sako, – prieštarauja mano įsitikinimams“. Na, ir nuteisė jį už tai... drožti pėsčiam patamsyje kvadrilijoną kilometrų...

IVANAS: O kokių dar kančių ten pas jus esama, be to kvadrilijono?

VELNIAS: Kokių kančių? Ė, geriau nė neklausk... Daugiausia vis moralinės, „sąžinės priekaištai“ ir panašūs niekalai. Ir kas gi laimėjo – laimėjo kaip tik nesąžiningieji, nes kokie gi sąžinės priekaištai, jei sąžinės nė būti nėra... Geriau ugnelytė, kaip seniau. Na, tas nusmerktasis kvadrilijonui pastovėjo, pažiūrėjo ir atsigulė skersai kelio: „Nenoriu eiti, iš principo neisiu!“

IVANAS: Pagavau tave!.. Tą anekdotą apie kvadrilijoną aš pats gi sugalvojau! Turėjau septyniolika metų, mokiausi gimnazijoje... Buvau jį primiršęs... Tik jis man per sapną į atmintį grįžo. Štai tu ir esi tasai sapnas! Tu sapnas, tavęs nėra! Tavo pasirodymo tikslas – įtikinti mane, jog esi.

VELNIAS: O taigi. Tačiau abejonės, tikėjimo kova su netikėjimu – tai kartais tokia kančia sąžiningam žmogui, kaip tu, jog verčiau pasikarti... Beje, aš noriu tiktai tave prajuokinti... Štai tau anekdotas... Ateina pas senį paterį išpažinties blondinukė, kokių dvidešimties metų, mergina.

Gražumas, kūno dailumas... seilę traukia. Sako patylom pateriui savo nuodėmę. „Ką jūs, vaikeliai mano, neįau ir vėl nusidėjot?.. O sankta Madona, ką aš girdžiu: jau nebe su tuo... ir kaip jums ne gėda!“ – „Oi tėveli, iš to jam toks didelis malonumas, o man taip maža triūso!“ Na, ir duok tu man tokį atsakymą! Čia jau ir aš buvau beatsitraukias. Tiktai girdžiu, pateris pro skylutę skiria jai pasimatymą, o juk senis – titnagas, ir štai nupuolė akies mirksniu!..

IVANAS: Atstok nuo manęs, tu beldi man smegenis kaip įkyrus košmaras, tu visa, kas tik yra kvailiausia mano prigimtyje, jau seniai pergyventa ir maita pasmirde – visa tai man kaišioji it kokią naujovę!.. Aš niekad nebuvo toksai liokajus! Tylėk, jei ne – užmušiu tave!

VELNIAS: Na jau ne, atsiprašau, išsakysiu viską. Tu andai nusprendei taip: „Tenai nauji žmonės, jie nusistatę sugriauti viską... Kvailiai!.. Mano išmanymu, nieko griauti nē nereikia, o reikia tik sunaikinti žmonijoje dievo idėją!.. Jei tik žmonija išsižadēs dievo... tai savaimė sužlugs visa buvusioji pasaulėžiūra ir, svarbiausia, visa buvusioji dorovė... Žmonės sukaups pastangas iš gyvenimo imti visa, ką tik jis gali duoti, tačiau laimēs ir džiaugsmo sieks tik šiame pasaulyje. Žmogus išpuiks dieviško, titaniško išdidumo dvasia, ir atsiras žmogadievis. Meilė tenkins tiktai gyvenimo akimirką, bet jau pats tos akimirkos trumpumo įsisąmonijimas be galo padidins jos karštį...“ Na, ir taip toliau, ir dar toliau, ir vis panašiai. Dabar kyla klausimas: ar gali būti, jog ateis tokie laikai kada nors, ar ne? Jei ateis, tai viskas išsisprēs, ir žmonija susitvarkys galutinai. Bet žmogaus kvailumas yra tiek įsišaknijęs, jog visa tai gal nē per tūkstantį metų dar nesusitvarkys, užtat kiekvienam, kas jau dabar išmano tiesą, yra leistina tvarkytis pačiam taip, kaip jam patinka... Jam „viskas leista“. Maža to: jeigu tokie laikai ir niekada neateitų... tai naujajam žmogui leistina tapti žmogadieviu, net vienam visame pasaulyje, ir be jokių skrupulų peržengti bet kokią dorovinę užtvarą, galiojusią buvusiam vergažmogui... Dievui nėra įstatymo! „Viskas leista“, ir baigta!.. Tiktai jeigu užeitų noras sukčiauti, kuriems galam dar tiesos sankcija? Bet toks jau yra dabarties rusų žmogus: be sankcijos nē pasukčiauti nesiryžtų...

(Ivanas griebia nuo stalo stiklinę ir užsimojęs sviedžia į Velnią. Iš lauko kažkas ima atkakliai belsti).

IVANAS *(pašokęs nuo sofos ir dairdamasis):* Tai ne sapnas! Ne, garbės žodis, tai buvo ne sapnas, visa buvo iš tikrųjų!

ALIOŠA *(įeidamas):* Prieš valandą pasikorė Smerdiakovas. Broli, tu, matyt, labai sergi! Tu žiūri ir tartum nesuspranti, ką aš kalbu!

IVANAS (*susimąsto*): O juk aš žinojau, kad jis pasikorė.

ALIOŠA: Kas tau sakė?

IVANAS: Nežinau kas. Bet aš žinojau... Taip, jis man pasakė... Jis čia šnekėjo... Kai tu beldeis, aš sviedžiau į jį stiklinę, ir ji sudužo į jo snukį... štai šita stiklinė... Ak, Alioša, dabar dažnai sapnuoju nemiegodamas: vaikštau, kalbu ir matau... o vis pro miegus. Bet jis čia sėdėjo... (*Nusijuokęs*). Jis baisiai kvailas, Alioša...

ALIOŠA: Kas kvailas, apie ką tu kalbi, broli?

IVANAS: Velnias! Paprato landyti pas mane. Prastas, menko rango... Nurengtum jį, tai tikriausiai rastum uodegą, ilgą, bjaurią, kaip danų veislės šuns, bent aršino ilgumo, rudą... Alioša, tu nudrungęs, gal arbatos nori?

(Alioša pasodina jį ir galvą jam apvynioja šlapiu rankšluosčiu)

O jis – tai aš, Alioša, aš pats. Visa, kas manyje žema, niekšiška ir smerktina! Beje, jis apie mane daug tiesos pasakė. Aš pats sau niekad to nebūčiau pasakęs. Žinai, Alioša, aš labai norėčiau, kas jis iš tiesų būtų jis, o ne aš. Jis erzino mane!.. „O, tu eini dorovės žygdarbio daryti, tu pareikši, kad nužudei tėvą, kad liokajus tavo įkurstytas užmušė...“

ALIOŠA: Broli, nusiramink, liaukis: ne tu nužudei. Tai neties!

IVANAS: Jis taip sako, o jis žino: „Tarkim, sako, tu ėjai išdidumo varomas, bet juk turėjai ir vilties, kad Smerdiakovą apkaltins ir išsiųs į Sibirą, kad Mitią išteisins, o tave pasmerks tik moraliai... Bet šit pasidarė galą Smerdiakovas, pasikorė – na, ir kas dabar teisme tavimi vienu bepatikės?.. Tai baisu, Alioša, aš negaliu pakęsti tokių klausimų. Kas drįsta man uždavinėti tokius klausimus?

14. Teisme

(Pustamsis būstas, numanu, kur jame yra teismo nariai, prokuroras, teisiამasis ir liudininkai. Šviesos spindulys iškelia iš tamsos paeiliui liudininkus, duodančius parodymus, teisiამąjį, teismo pirmininką ir kt.

Liudininko vietoje IVANAS).

PIRMININKAS: Jūs turėjote pareikšti ką nors ypatinga?

IVANAS: Ogi štai. *(Išsiima paką pinigų).* Štai pinigai... tie patys, dėl kurių užmušė tėvą.

PIRMININKAS: Kokių būdu šitie pinigai galėjo atsirasti pas jus... jeigu čia tie patys pinigai?

IVANAS: Gavau juos iš Smerdiakovo, iš žudiko, vakar. Buvau pas jį, prieš jam pasikariant. Tėvą nužudė jis, o ne brolis. Jis nužudė, o aš jį sukursčiau nužudyti... Kas gi nenori tėvo mirties?

PIRMININKAS: Gal jūs proto netekote?

IVANAS: Taigi kad ne! Turiu protą, tik tas protas niekšiškas, toks pat kaip ir jūsų, kaip ir visų šitų snukių... Užmušė tėvą, o apsimetinėja, kad išsigando. Vieni prieš kitus maivosi. Melagiai! Visi nori tėvo mirties. Vienas šliužas kitą šliužą ryja... Nebūtų tėvažudystės – visi jie susipyktų ir išsiskirstytų piktuojų... Reginys! „Duonos ir reginių!“ Gal vandens čia turite, duokit atsigerti, dėl dievo meilės!

(Katerina Ivanovna atsistoja)

ALIOŠA *(pašoka):* Jis ligonis, netikėkite, jam baltoji karštligė!

PIRMININKAS: Kuo jūs galite patvirtinti tokį prisipažinimą... jei tik jūs nekliedite?

IVANAS: Tas ir yra, kad neturiu liudininkų. Šuva Smerdiakovas neatsiūs jums prisipažinimo iš ano pasaulio... Neturiu liudininkų... *(Nusišaipo).* Nebent vienas tiktai...

PIRMININKAS: Kas jūsų liudininkas?

IVANAS: Su uodega, jūsų prakilnybe, ne pagal formą bus! Prastas, menko rango velnias... Jis tikriausiai lindi čia kur nors, va po šituo stalu... Na, paleiskit gi tą išgamą... O aš už dvi sekundes džiaugsmo atiduočiau kvadrilijinę kvadrilijoną. O, kaip jūs viską kvailai darote! Na, imkite gi mane vietoj jo! Negi veltui čia atėjau!

(Sargyba sugriebia Ivaną, ir, vedamas laukan, jis rėkauja kažką be sąryšio)

KATERINA IVANOVNA *(raudodama):* Aš privalau duoti dar vieną parodymą... Tučtuojau! Štai popierius, laiškas... Imkite, skaitykite greičiau! *(Rodydama į Mitį).* Tas laiškas šito išgamos, štai šito!.. Tai jis užmušė tėvą... jis man rašo, kaip jis užmušė tėvą! O anas – ligonis, ligonis, jam baltoji karštligė! *(Paduoda laišką teismo sekretoriui).*

SEKRETORIUS (*skaito*): „Fatališkoji Katia! Rytoj gausiu pinigus ir atiduosiu tau tuos tris tūkstančius, o jei negausiu – duodu tau garbės žodį, eisiu pas tėvą ir sutrupinsiu jam galvą, ir paimsiu iš po pagalvės, kad tik išvažiuotų Ivanas“.

KATERINA IVANOVNA (*pertraukdama jį*): Aš pati jam pasiūliau tuos pinigus... Aš ištirti jį norėjau, ir kas gi? Jis paėmė juos ir išsinešė, ir iššvaistė su šita paleistuve tenai, per vieną naktį.

PIRMININKAS: Teisiamasis, ar pripažįstate šį laišką?

MITIA: Mano! Negirtas nebūčiau parašęs!.. Dėl daug ko mudu neapkentėm vienas kito, Katia, bet, prisiekiu, aš tave ir neapkęsdamas mylėjau, o tu manęs – ne.

KATERINA IVANOVNA: Aš norėjau išgelbėti jį, užtat kad manęs taip neapkentė, niekino... Jis niekino mane nuo tos pat minutės, kai aš jam tada į kojas nusilenkiau už tuos pinigus... Kiek aš kartų skaičiau jo akyse: „Vis dėlto pati atėjai tada pas mane...“ O vesti mane jis panorėjo todėl tikrai, kad aš paveldą gavau didelį, todėl, todėl...

(Jai prasideda isterijos priepuolis. Ją išveda).

GRUŠENKA (*rėkia*): Mitia! Pražudė tave tavo gyvatė! Štai dabar pati pasirodė, kokia ji!

(Užtemdymas. Liudininko vietoje daktaras HERCENŠTUBĖ)

HERCENŠTUBĖ: Ir vis dėlto vargšas vaikiną galėjo susiliaukti geresnės dalios, nes buvo geros širdies ir vaikystėje, ir po vaikystės. Bet rusų patarlė sako: „Jei kas turi vieną galvą, tai gerai, o jei ateina į svečius kitas žmogus su galva, tai dar geriau...“ Bet pas jį kitas su galva neatėjo, o jis savo protą išleido... Kaip čia sakoma... Ach taip, špaiciren.

PROKURORAS: Pasivaikščioti?

HERCENŠTUBĖ: Na taip, pasivaikščioti, ir aš taip sakau. Tada jo protas ir išėjo pasivaikščioti, ir nuėjo taip žemai, jog visiškai pasiklydo. O tuo tarpu tai buvo kilniaširdis ir jautrus vaikiną, aš labai atmenu jį dar va tokį mažutį, tėvo pamestą galiukiemėje, kai jis bėgiojo žeme be batukų ir su kelnytėmis viena saga... Ir man tada pasidarė gaila berniuko, ir aš pakliausiau save: kodėl nenupirkti jam vieną svarą... užmiršau, kaip jie vadinasi... Svarą tų, kur vaikai labai mėgsta, kaip jie... na kur ant medžių auga...

PROKURORAS: Obuolių?

HERCENŠTUBĖ: O n-n-ee! Jų daug, ir visi maži, dedasi į burną ir dantimis trrr-ach!

PROKURORAS: Riešutų?

HERCENŠTUBĖ: Na taip, riešutų, ir aš taip sakiau. Ir aš atnešiau jam vieną svarą riešutų, nes berniukui niekad ir niekas dar nebuvo atnešęs svarą riešutų... Ir štai praėjo dvidešimt treji metai, sėdžiu vieną rytą savo kabinete, staiga įeina žydintis jaunas vyras ir sako: „Aš ką tik atvažiavau ir užėjau padėkoti jums už svarą riešutų: juk man niekas niekad nenupirko svaro riešutų, jūs tik vienas nupirkot man svarą riešutų“. Ir aš apkabinau jį ir palaiminau. Ir pravirkau. Jis juokėsi, bet jis ir verkė... nes rusas labai dažnai juokiasi ten, kur reikia verkėti. Bet jis ir verkė, aš mačiau tai. O dabar, deja...

MITIA: Ir dabar verkiu, vokieti, ir dabar verkiu, tu dievo žmogau!

(Šviesos spindulyje PROKURORAS)

PROKURORAS: Ponai prisiekusieji tarėjai! Kas yra šita Karamazovų šeima, pelnusi tokį liūdną garsą visoje Rusijoje? Man rodo, šios šeimynėlės vaizdas reprezentuoja kai kuriuos bendrus mūsų laikų inteligentų visuomenės elementus. Štai jis – mažas berniukas... „galukiemėje be batukų. Jis kaltinamųjų suole. Jis tarytum išreiškia pačią gyvąją Rusiją... Čia pat ji, mūsų šalėlė Rusija, kvapą jos užuodžiamė, balsą girdime savo motulės. O, mes tokie nuoširdūs, mummyse taip nuostabiai sumišę gėris ir blogis. Mus dargi audrina kilniausi idealai, tačiau tik su sąlyga, kad jie įsikūnytų patys savaime ir, svarbiausia, dykai, kad už juos nieko nereiktų mokėti. Mes – plačios prigimties, karamazoviškos, sugebame kartu kontempliuoti abi bedugnes – bedugnę virš mūsų, aukščiausių idealų bedugnę, ir bedugnę po mumis, paties žemiausio ir nevalyviausio nuopuolio bedugnę. Dvi bedugnės, ponai, vienu ir tuo pačiu momentu – be šito mes nelaimingi ir nepatenkinti. Atminkite, ponai prisiekusieji tarėjai, kad jūs esate mūsų teisybės, mūsų šventosios Rusijos gynėjai, jos sūnų, jos šeimos, jos visų šventybių gynėjai! Tad nekankinkite Rusijos ir neapvilkite jos lūkesčių... Neapvilkite jų nuosprendžiu, išteisinančiu tikrojo tėvo žudiką!

(Užtemdymas. Teismo pirmininkas kreipiasi į prisiekusiųjų tarėjų seniūną)

PIRMININKAS: Ar kaltas tu, kad nužudė iš anksto pasiruošęs, turėdamas tikslą apiplėšti?

PRISIEKUSIŪJŲ TARĖJŲ SENIŪNAS: Taip, kaltas.

MITIA *(pakilęs ir vietos ir tiesdamas priešais save rankas):* Prisiekiu dievu ir jo paskutiniuotu teismu – nesu aš kaltas savo tėvo kraujo.

(Triukšmas. Tamsa. Iš tamsos priešakiniame plane atsiranda ilgas suolas. Ant suolo Fiodoras Pavlovičius, Mitia, Ivanas, Alioša, Smerdiakovas. Jie sėdi tylomis, šalimai, ant to paties suolo, o virš jų skamba balsas)

BALSAS: Žmogus yra paslaptis. Ją reikia įminti, ir jeigu ją minsi visą gyvenimą, tai nesakyk, jog laiką veltui pragaišai. Man rūpi ši paslaptis, nes noriu būti žmogumi. Fiodoras Dostojevskis.

P A B A I G A